

PISANII SÂNGEORZENE

- SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE LOCALĂ -

Solomon Haliță
Om al epocii sale

ANUL IV,
NR. 11(39)
NOIEMBRIE 2015

ÎN ACEST NUMĂR

IACOB NAROȘ, MIRELA POPA-ANDREI, ICU CRĂCIUN,
IULIU MOISIL, DORIN DOLOGA, I. S. SELA,
IOSIF E. NAGHIU, ALEXANDRU DĂRĂBAN,
ARTEMIU PUBLIU ALEXI, IUSTIN SOHORCA,
OCTAVIAN SCRIDON, RADU DREPTATE.

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL IV, NR. 11 (39), NOIEMBRIE 2015

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor **FLORIN HODOROGA**
teolog **ALEXANDRU DĂRĂBAN**

REDACȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
alexandrudaraban53@gmail.com

TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>
<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

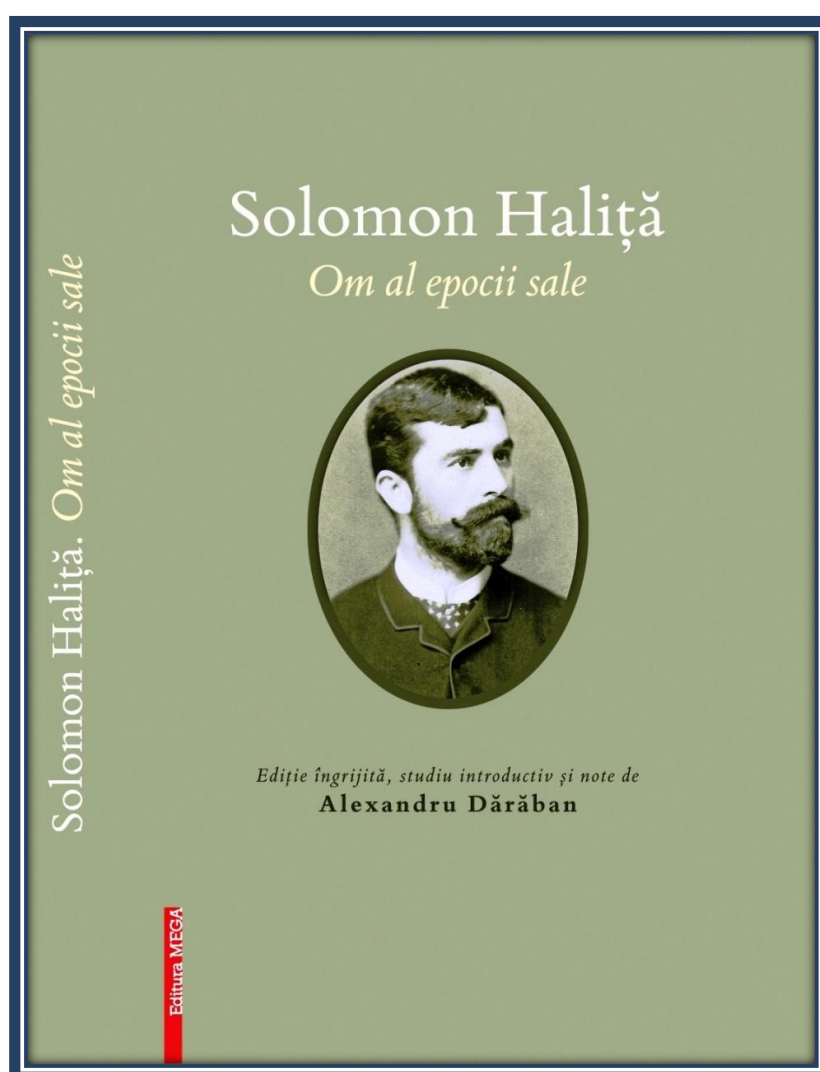
**COPERTA I: Coperta cărții „Solomon Haliță – om al epocii sale” lansată în
16 octombrie la Sângeorz-Băi**

COPERTA IV: Permis de vânătoare pe numele lui Leonte Vasile din Sângeorz-Băi
(Fotografii din colecția Dorin Dologa)

ISSN 2285 – 8229
ISSN-L 2285 – 8229

EVENIMENT

LANSARE DE CARTE

Două evenimente culturale de marcă la Sângeorz-Băi

Iacob Naroș

Vineri, 16 octombrie 2015, la Liceul Teoretic „Solomon Haliță” din orașul-stațiune Sângeorz-Băi, în prezența unui numeros public, au avut loc două evenimente culturale însemnate pentru cadrele didactice și elevii acestui lăcaș de cultură.

În prima parte, scriitorul Icu Crăciun a conferențiat despre câteva personalități culturale ale acestei localități, dintre care amintim: Artemiu Publiu Alexi, Solomon Haliță, Oanea Laurențiu, Iustin Sohorca, Octavian Utalea, Emil Moraru, George Uza, Octavian și Gavril Scridon, Ioana Nicolaie, Mihaela Ursa, membrii grupului Camera (Dan Coman, Marin Mălaicu-Hondrari și Florin Partene), traducătorul de limbă franceză Roland Szeckely ș.a.

În partea a doua s-a lansat cartea „Solomon Haliță – om al epocii sale”, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Alexandru Dărăban. Au luat cuvântul: Florin Hodoroga, Icu Crăciun, Raveca Gaveniuc. Menționez că moderatorul întâlnirii a fost d-na prof. Varvara Mititean, iar amfitrion prof. Radu Cârțu, directorul liceului din Sângeorz-Băi. În final, domnul Alexandru Dărăban a mulțumit Consiliului de Administrație și conducerii liceului, al cărui elev a fost și el cu mulți ani în urmă, pentru sprijinul financiar în tipărirea acestui volum și a acordat autografe celor prezenți.

PREFAȚĂ

dr. Mirela POPA-ANDREI

**Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca
al Academiei Române**

Solomon Haliță a făcut parte dintr-o adevărată „dinastie culturală” românească transilvană, pe care o putem numi fără rezerve: „dinastia Haliță”, dacă avem în vedere atât înaintașii cât și descendenții acesteia. Prin urmare, găsim drept lăudabilă inițiativa Domnului Alexandru Dărăban, mănădat de dorința sinceră de a schița biografia acestui mare om de cultură, fiu al Sângeorzului, cu care locuitorii de azi ai micului oraș de la poalele munților Rodnei se mândresc. De altfel, o dovadă certă a respectului pe care sângeorzenii îl au pentru Solomon Haliță este faptul că atunci când în sfârșit conjunctura politică a permis (1996), au atribuit numele său liceului din localitate.

Într-o societate în care sistemul de valori este răsturnat, în care modelele autentice, menite a inspira tână generație, lipsesc, o apariție editorială, precum cea de față este nu doar salutară, ci și dezirabilă. Aceasta cu atât mai mult cu cât multe personalități marcante ale culturii românești din Transilvania și nu doar, așteaptă răbdătoare să fie așezate la locul cuvenit în Panteonul figurilor ilustre ale istoriei naționale. Despre unele dintre acestea s-a scris prea puțin, despre altele există unele mărturii scrise, însă parcimonioase în raport cu măsura rolului pe care acești oameni l-au jucat în devenirea istorică a nației noastre. În această categorie putem încadra și cazul lui Solomon Haliță, despre care cel mai consistent studiu până în prezent îi aparține lui Sandu Manoliu, care i-a închinat o documentată schiță biografică intitulată „Un om și o energie”, în binecunoscuta lucrare *Icoana unei școli dintr-un colț de țară românească*, apărută la Năsăud în anul 1930.

Alexandru Dărăban prin lucrarea de față își propune să continue și să completeze pe alocuri întreprinderea științifică a lui Manoliu. Principalul obiectiv urmărit, cum el însuși mărturisește în „Argumentul” cu care se deschide lucrarea de față, este acela de a ridica vălul uitării, care pe nedrept a acoperit viața și activitatea acestui demn urmaș al grănicerilor năsăudeni, Solomon Haliță. Om al locului, autorul prezentei lucrări a considerat drept o datorie morală onorantă restituirea, în primul rând pentru sângeorzenii săi, apoi pentru toți cei interesați de un atare subiect, traseului biografic și profesional al unui sângeorzean de frunte de altădată.

Cine s-ar fi putut gândi că fiul notarului Maxim Haliță din Sângeorz-Băi, cel de-al treilea copil al acestei familii, născut pe 17 aprilie 1859, avea să ajungă un important om de cultură și bărbat de stat și că avea să joace un rol fundamental în reformarea sistemului de învățământ din regatul român și apoi din România întregită? Temperament năvalnic în anii copilăriei, așa cum reiese din mărturiile contemporanilor săi, Solomon Haliță a devenit în anii de studii de la Năsăud un tânăr serios, dovedind o reală aplecare spre învățătură. Drama prin care familia sa a trecut tocmai în anul în care și-a finalizat studiile gimnaziale (1879) și al cărui autor, fără voia sa, a fost l-a maturizat extrem de mult, îndreptându-l spre alegerea unei vieți solitare. În lipsa unei familii, Solomon Haliță pare să-și fi canalizat întreaga energie pe tărâm profesional. După finalizarea studiilor superioare în capitala Imperiului a revenit în ținutul natal, dar a conștientizat repede faptul că în Transilvania sa dragă, la acea dată parte integrantă a monarhiei austro-ungare, aptitudinile sale intelectuale și profesionale, spiritul său naționalist nu aveau cum să se dezvolte liber și plenar și atunci a ales, ca mulți alți tineri ardeleni din acea vreme, să treacă Carpații, punându-și întregul potențial intelectual în slujba reformării învățământului tânărului stat modern român. Solomon Haliță a dat dovadă de abilități organizatorice deosebite încă din vremea studenției sale vieneze, când în calitate de membru al societății studențești „România Jună” s-a implicat în organizarea a tot felul de activități culturale. Aceste abilități s-au dovedit de un real folos în decada în care a funcționat ca profesor și director școlar la Dorohoi, Bârlad și Galați (1883–1896), ulterior ca inspector general al învățământului sau prefect al județelor Iași și Bistrița-Năsăud.

Solomon Haliță a fost un om al epocii în care a trăit, a înțeles care sunt direcțiile de dezvoltare ale societății românești și în primul rând necesitatea stringentă a modernizării și reformării învățământului. Spiru Haret i-a apreciat capacitatea organizatorică, dar și seriozitatea, profesionalismul în domeniul didactic-pedagogic și dăruirea, încă din vremea când acesta era directorul revistei pedagogice și școlare *Gheorghe Lazăr* din Bârlad și când a debutat colaborarea între ei, la data respectivă canalizată doar pe tărâmul științific. Ulterior, după ce Spiru Haret a devenit ministrul instrucțiunii publice, l-a cooptat pe Haliță, numindu-l mai întâi inspector general al învățământului, apoi membru în Consiliu General de Instrucție, calitate în care a participat direct la alcătuirea proiectului de reformă a programelor școlare sau a Legii pentru învățământul primar. După numirea sa în funcția de inspector general al învățământului, funcție pe care a ocupat-o în mod repetat între anii 1896–1899, 1901–1904, 1907.1911, Solomon Haliță a devenit realmente principalul colaborator al ministrului, mână sa dreaptă în înfăptuirea reformelor școlare celor mai moderne ale epocii, racordate la exigențele și spiritul timpului. În virtutea acestei realități, Haliță poate fi considerat pe drept cuvânt participant direct la înfăptuirea reformelor care au modernizat școala românească la cumpăna secolelor XIX–XX.

Cu toate că a fost un junimist convins în anii studenției sale, ulterior s-a detașat de teoriile lui Titu Maiorescu și s-a raliat întrutotul ideilor liberale, la care aderase și mentorul său spiritual, Spiru Haret. De altfel, aceste idei liberale se potriveau principiilor sale cu privire la progresul învățământului și rolul dascălului în școală. Solomon Haliță a crezut sincer în principiile promovate de Spiru Haret, precum: necesitatea implicării dascălului în

PREFAȚĂ

viața socială, în acțiuni extra-școlare, care să contribuie la ridicarea calității vieții omului de rând, mai ales a celui din mediu rural. În acest sens, Solomon Haliță s-a implicat personal și a condus o mare varietate de activități, de altă natură decât cea strict cultural-educativă, dar care în fond erau puse în același scop a stimulării activității școlare, al progresului societății în general și a învățământului în special. Astfel, a creat, organizat și condus bănci populare, case de economii școlare, cooperative satești, cantine pentru copii, cercuri culturale, șezători satești, cursuri pentru adulți, biblioteci populare, asociații didactice etc.

În anii primului război mondial Solomon Haliță a rămas loial principiilor în care a crezut. În această vreme el se afla la Iași unde fusese transferat încă din anul 1904 la catedra de filosofie și pedagogie de la Seminarul Veniamin Costache, ca urmare a desființării de către guvernul conservator a Școlii Normale din Galați unde fusese titular. El și-a continuat lupta pentru apărarea școlii, susținând că și în vremuri atât de grele, școala nu trebuie să sufere, în acest sens a propus înființarea de Școli normale cu o clasă care trebuiau să formeze noi serii de învățători ce aveau menirea de a umple golul dureros lăsat de dispariția multor dascăli din mediul rural pe câmpurile de luptă. Și iată că în anul 1917 în satele din Moldova au început să funcționeze aceste școli. Solomon Haliță a fost un vizionar, un pedagog desăvârșit și un bun organizator. Deopotrivă cu aceste calități trebuie menționată încă una: a fost un naționalist în sensul cel mai frumos al cuvântului. Încă din tinerețea sa a fost animat de un sincer sentiment național, născut în anii copilăriei în mijlocul urmașilor grănicerilor români de pe Valea Someșului Mare, cultivat și consolidat în anii de studii la Viena, când a activat alături de alți tineri studenți din toate părțile românimii în „România Jună”. După trecerea sa în România naționalismul său a devenit și mai activ, căutând să găsească mijloace de apărare a românilor din teritoriile aflate sub stăpânire străină, în special a celor din Ardeal. În acest scop propunea în anul 1887 înființarea unei societăți românești generale pentru susținerea românilor din străinătate, prefigurând cu 4 ani mai devreme crearea Ligii culturale a tuturor românilor. Cunoscut pentru sentimentele sale naționale, bucurându-se de un bun renume în rândul tuturor românilor și de încrederea guvernului român de la Iași, în toamna anului 1918 a fost desemnat să conducă peste Carpați delegația care trebuia să facă legătura cu Comitetul Național al Românilor din Ardeal și să anunțe sosirea trupelor române în Transilvania, solicitată de-a lungul lunii noiembrie de autoritățile românești care preluaseră puterea în provincie. Astfel, lui Solomon Haliță i-a revenit bucuria de a contribui direct la înfăptuirea ultimei etape a unirii tuturor românilor într-un singur stat, participând nemijlocit și la organizarea acțiunilor preliminare actului istoric de la 1 Decembrie 1918. Iată așadar câteva repere biografice pe care lucrarea de față le aduce în fața cititorilor, un model despre cum ar trebui să fie, să se poarte și să acționeze oricine dorește să fie un lider, o personalitate reprezentativă printre ai săi. Activitatea lui Solomon Haliță a continuat și în anii ce au urmat, manifestându-se mai ales în plan administrativ prin funcțiile pe care le-a deținut: prefect al județului Iași (1919–1922), respectiv al județului Bistrița-Năsăud (1922–1926). Și în această nouă ipostază, Solomon Haliță a rămas fidel crezului său: ridicarea de școli și dezvoltarea economică a poporului român, care în ținutul său natal s-a materializat în înființarea a 3 licee, 4 școli de meserii, a școlii normale de la Năsăud și înființarea societății „Regna”. În spiritul

obiectivității științifice se impune subliniat faptul că sub anumite aspecte, lucrarea de față urmărește până la un punct, destul de fidel, structura studiului lui Sandu Manoliu, mai sus menționat. Există, de asemenea, capitole, în care Alexandru Dărăban, prin recursul la documentul de arhivă, la utilizarea presei epocii și a altor surse bibliografice aduce un binevenit plus de informație. Aș menționa în acest sens capitolele referitoare la activitatea didactică a lui Solomon Haliță și la cea de prefect al județului Bistrița-Năsăud sau capitolul referitor la implicarea sa în înfăptuirea actului de la 1 Decembrie 1918, semnificativ intitulat *În miezul evenimentelor din anul 1918*. Meritul lucrării de față și al autorului său este cu atât mai mare cu cât pe lângă caracterul biografic are și o latură documentară importantă. În partea a doua a lucrării, Alexandru Dărăban publică documente importante, dintre care rețin atenția în mod special articolele pe care Solomon Haliță le-a publicat în revista pedagogică „George Lazăr”, reunite acum aici. Lectura acestora permite reconstituirea gândirii pedagogice a lui Solomon Haliță putând fi de folos, atât istoricilor care ar dori să aprofundeze anumite aspecte referitoare la această mare personalitate a culturii naționale, cât și celor preocupați de istoria pedagogiei românești sau pur și simplu celor cu aplecare înspre studiul pedagogiei și didacticii în general. La fel de valoroase sunt discursurile rostite la înmormântarea lui Solomon Haliță, care pot, de asemenea, contribui la nuanțarea portretului ilustrului personaj. Lucrarea se încheie cu câteva imagini, reprezentând membri ai familiei celui evocat, locuri și clădiri semnificative și apoi alte câteva documente editate și inedite, redactate în facsimil. Dorința Domnului Alexandru Dărăban de a repune figura acestui sângeorzean remarcabil în galeria ilustrațiilor bărbați ai neamului este cu atât mai lăudabilă, cu cât Domnia Sa nu este istoric de profesie. Dar chiar dacă nu este istoric prin formație, Alexandru Dărăban nu este un novice în împărăția lui Clio, stăpânind în bună parte instrumentele de lucru ale istoricului profesionist. Merită amintit aici faptul că pasiunea Domniei Sale pentru scrisul istoric este veche și a dat roade încă de acum câțiva ani. Astfel, în anul 2010, la Editura Charmides, Bistrița a văzut lumina tiparului prima sa lucrare cu caracter istoric, intitulată *Ieromonahul Ioachim Bâznog din Sângeorz-Băi*. Alexandru Dărăban este, de asemenea, alături de profesorul Florin Hodoroga, fondator al revistei de spiritualitate și tradiție locală *Pisanii sângeorzene* (2012), periodic cu apariție lunară, care a ajuns la numărul 36. În încheiere, considerăm că Alexandru Dărăban, la rândul său unul dintre fiii „mândrului” oraș de pe Valea Someșului Mare, merită pe deplin felicitări pentru salutara întreprindere științifică a Domniei Sale. De asemenea, felicităm conducerea liceului din Sângeorz-Băi, care poartă numele ilustrului om, Solomon Haliță, pentru că într-o perioadă dificilă sub raport financiar pentru învățământul românesc, a găsit resursele necesare susținerii logistice pentru ca această lucrare să poată vedea lumina tiparului. Recomandăm cu căldură prezentul volum și avem convingerea că toți cei care îi vor deschide copertile, amatori sau profesioniști în ale scrisului istoric, vor găsi în paginile sale pilde grăitoare din trecutul unui mirific „colț de țară românesc” și al demnilor noștri strămoși, printre care, la loc de cinste se află și cel „plecat în lume” din „Borcutul Sângeorzului”, energicul bărbat, Solomon Haliță.

Un om pentru eternitate: Solomon Haliță

Icu CRĂCIUN

Am așteptat cu mare interes monografia dedicată lui Solomon Haliță, patronul Liceului din Sângeorz-Băi. Știam de ceva vreme că dl. Alexandru Dărăban lucrează la ea. Iată că astăzi mi s-a ivit ocazia să scriu despre această carte.

Înainte, însă, se cuvine să spun câteva cuvinte despre autorul ei. Așadar, dl. Alexandru Dărăban este absolvent al Facultății de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia, cu masterat la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, și autorul cărților: „Ieromonahul Ioan Ioachim Bâznog” (Ed. Charmides, Bistrița, 2010), „Plânsul dorului” (versuri, Editura Sfântul Ierarh Nicolae, Brăila, 2013), „Ieromonahii Antonie și Ioachim Bâznog” (Editura Sfântul Nicolae, Brăila, 2013), și „Mântuirea politrucilor” (eseuri, ed. Sf. Nicolae, Brăila, 2014). Alături de dl. prof. Florin Hodoroga, este fondatorul revistei „Pisani sângeorzene”, una din revistele de mare ținută din România. A colaborat cu diverse articole la: Actualitatea de Bistrița, Monitorul de Cluj, Isus Biruitorul (Sibiu), Străjerul ortodox (Bacău), Cuibul visurilor (Maieru) și are rubrică permanentă în revista Renașterea din Cluj-Napoca; de asemenea, a participat și participă la emisiuni pe teme religioase și literare organizate de Radio Cluj și Radio „Renașterea”.

Pasiunea pentru viața și opera acestui om se explică prin faptul că, la rândul său, dl. Dărăban este originar din acest oraș-stațiune și absolvent al liceului din această localitate. Volumul se intitulează Solomon Haliță. Un om al epocii sale, a apărut la editura Mega, din Cluj-Napoca, cu sprijinul financiar al Liceului Teoretic „Solomon Haliță” din Sângeorz-Băi, și beneficiază de o prefață pertinentă, semnată de dr. Mirela Popa-Andrei, de la Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române.

Lucrarea este structurată pe șapte capitole (I. Din Borcutul Sângeorzului la Viena, II. Primirea bursei de studii, III. Student la Viena, IV. Cărturar și demnitar peste Carpați, V. Dorul de Ardeal, VI. Prefect în județul natal, VII. Liceul din localitatea natală îi poartă numele), apoi nelipsite „Considerații finale”, la care se adaugă „Anexele”, care cuprind: 3 articole despre Solomon Haliță, scrise de Grigore Pletosu, I. C. Frunză (cu numele real I. C. Panțu) și de dr. Grigore Silași, continuate de 18 articole publicate de Solomon Haliță în revista „George Lazăr” și se încheie cu: 11 cuvântări rostite de diferite personalități ale timpului la înmormântarea sa, un memoriu al doctorului Laurențiu Oanea adresat ministrului învățământului din 1967, memoriul doctorului Mircea Haliță către Consiliul Popular din Sângeorz-Băi și scrisoarea acestuia trimisă conducerii liceului, precum și scrisoarea d-nei Elena Secoșan, nepoata lui Solomon Haliță, către aceeași conducere a

liceului, toate pledând pentru ca tânărul liceu să poarte numele ilustrului său concetățean, lucru care s-a realizat de-abia în 1996. Țin să precizez că dr. Laurențiu Oanea a fost secretarul Marii Adunări de la Alba Iulia și semnatarul Actului Unirii de la 1 Decembrie 1918 în calitate de notar al Adunării; din memoriul său iese în evidență modestia lui Solomon Haliță, o calitate rar întâlnită la administratorii țării de astăzi; iată ce scrie sângeorzeanul Oanea în memoriul său: „La deschiderea Marii Adunări de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, dr. Ștefan C. Pop l-a salutat (pe Solomon Haliță) cu aceste cuvinte: Cu dragoste deosebită salut un reprezentant al României, care nu voiește să joace un rol politic și de aceea nu voiește să fie pomenit cu numele său”. Da, acest bărbat de seamă al nației române a fost mai mult un om al faptelor și mai puțin al vorbelor zornăitoare, aspru cu aceia care nu-și îndeplineau responsabilitățile, dar generos cu cei care și le făceau exemplar.

După finalizarea studiilor primare (la Sângeorz-Băi), gimnaziale (la Năsăud, perioadă în care de numele său se leagă înființarea Societății „Virtus Romana Rediviva” și a revistei „Musa Someșană” – la care va debuta și George Coșbuc) și a celor superioare la Viena (ajuns student cu ajutorul stipendiilor grănicere ști, unde urmează cursurile de pedagogie și psihologie, audiind aceiași profesori pe care în urmă cu 10 ani îi audiasse și Eminescu), datorită spiritului său naționalist, aflăm din această carte că Solomon Haliță a trecut Carpații (aidoma multor români de ispravă din Ardeal) și și-a pus toată priceperea și energia în slujba statului român. Aici, între 1883-1896, a fost profesor și director la: Dorohoi, Bârlad (unde va înființa și revista „George Lazăr” și va primi cetățenia română în 1888) și Galați, iar când prietenul său, Spiru Haret, a ajuns ministru instrucțiunii publice, Solomon Haliță a devenit mâna dreaptă a acestuia, numindu-l inspector general inamovibil al învățământului, cooptându-l și ca membru în Consiliu General de Instrucție, în această calitate contribuind la alcătuirea proiectului de reformă a programelor școlare și a Legii pentru învățământul primar. Așa cum bine arată în prefață d-na dr. Mirela Popa-Andrei, în afară de activitatea cultural-educativă (inclusiv înființarea școlilor de învățători), Solomon Haliță „a creat, organizat și condus bănci populare, case de economii școlare, cooperative sătești, cantine pentru copii, cercuri culturale, șezători sătești, cursuri pentru adulți, biblioteci populare, asociații didactice, reviste de specialitate” (p. 9), toate pentru propășirea și emanciparea neamului românesc; puțină lume știe că acesta, împreună cu George Coșbuc, au alcătuit Abecedare și Cărți de cetire, care au circulat mulți ani prin școlile noastre. După marele act istoric de la 1 Decembrie 1918, act la care Haliță a participat efectiv, el fiind printre primii care au organizat acțiunile premergătoare mărețului eveniment, primind misiunea din partea guvernului român, aflat în exil la Iași, de a uni în cuget și simțire românească reprezentanții importanți ai Partidului Național Român din Transilvania și delegațiile românilor participanți la Marea Adunare de la Alba Iulia, sângeorzeanul nostru a ajuns și prefect al județului Bistrița-Năsăud (spre sfârșitul vieții), ocazie cu care a înființat aici: 3 licee (două în Bistrița și unul la Năsăud), 4 școli de meserii (la Năsăud, Prundu-Bârgăului, Telciu și Sângeorz-Băi), Școala Normală de Învățători din Năsăud (inițial, a purtat numele lui Solomon Haliță) și celebra Societate „Regna”; de asemenea, în 1925, la inițiativa lui s-au construit cele două fabrici de cherestea din Ilva Mică și Valea Mare. Din

Un om pentru eternitate: Solomon Haliță

păcate, cel care se născuse în anul unirii Moldovei cu Țara Românească (1859) avea să treacă Styxul în anul următor (1926) în 1 Decembrie, an, zi, și lună predestinate acestui brav bărbat român.

Prin această carte, dl. Alexandru Dărăban l-a transformat pe Solomon Haliță dintr-un om al epocii sale într-unul menit să trăiască întru eternitate ca una din figurile cele mai ilustre pe care le-a dat României localitatea Sângeorz-Băi. Îl felicit pe autor pentru efortul depus și sunt convins că absolvenții liceului, citindu-i cartea, vor rosti cu și mai mare respect și mândrie numele patronului lor.

BISERICĂ ȘCOALĂ SOCIETATE

Fotografie din colecția Dorin Dologa

ROMÂNII ARDELENI DIN VECHIUL REGAT ȘI ACTIVITATEA LOR PÂNĂ LA RĂZBOIUL ÎNTREGIRII NEAMULUI (VIII)

IULIU MOISIL¹

XV. COMERȚUL, FINANȚELE, ECONOMIA NAȚIONALĂ ȘI INDUSTRIA

Până în secolul al XVII-lea neguțătorii din Vechiul Regat erau aproape numai greci sau veniți de peste Dunăre (bulgari, arnăuți). Neguțătorii ardeleni, în special brașoveni, au început a se așeza în țară abia în secolul al XVII-lea. Aceștia „se hrăneau cu negoț brașovenesc” și erau privilegiați de Domni. Astfel, într-un act de la 1665, Domnul Radu Voievod îi iartă pe Scheaii, care se hrănesc cu negoț brașovenesc în țară: „ca să fie în pace de împrumut neguțătoresc și de schimbul banilor și de cotărie și de fum, de cai, de olac și de alte dăjdi câte vor fi peste an în țara Domnii mele. De nimic val sau bânțuială să n-aibă”.

Și pe acele vremuri neguțătorii erau deci privilegiați și ocrotiți de Domnii țării, drept clasa care urmează în cinste după boierii și marii proprietari de pământuri (D. Furnică: *Din istoria comerțului la români*, p. IX). Mai târziu numărul ardelenilor care au intrat în comerț și industrie, s-a înmulțit venind mai ales din sudul Ardealului: săceleni, făgărășeni și mărgineni din jurul Sibiului.

Dintre comercianții mai vechi ardeleni vom aminti aici câțiva:

Ion Martinovici din Satulung. A făcut practică comercială la marea casă de comerț George Ion din Brașov. S-a stabilit în București la 1849 și a deschis o prăvălie căreia i se zicea pe-atunci: Magazinul de spițarie și băcănie nobilă (în colaborare cu George Assan). De

¹ Extras din monografia *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul, 1918-1928*, lucrare de amintire a zece ani de când aceste provincii surori s-au alipit la Țara-Mamă, București, 1929, pp. 44-50.

la 1865 a continuat comerțul sub propria sa firmă. Martinovici era un om inteligent și activ, a scos ciraci buni, vorbea și scria limba germană, a făcut comerț mare, a fost filantrop. La firma Martinovici au făcut practică comercială și foștii mari negustori: Veniamin Hernea, Bucur Căciulescu, I. Ovessea, I. Colțescu ș.a.

Lui I. Ovessea îi revine marele merit de a fi cel dintâi care a pus temelia unei drogherii medicinale, înzestrate cu toate specialitățile străine.

Ion G. Manu (Bădițoiu), născut în Brașov, venit în București la prăvălia lui Jupân Niculiță, fost mare negustor de brașovenie. După practica făcută și-a deschis la 1864 o prăvălie. Prin vrednicia și inteligența sa deveni un negustor de frunte. A deschis și o casă de comision la Brașov, în asociație cu *Boambă* (care a avut de fii pe *Ion Boambă*, avocat, directorul Societății de petrol „Steaua României”, și pe *Gh. Boambă*, avocat) pentru toate articolele industriale de acolo. A ținut în întreținere, în mai multe rânduri, accizele comunale din Giurgiu, Calafat, Oltenița. Afacerile lui au luat tot mai mare dezvoltare până la 1885, când moare. I. G. Manu a fost un mare filantrop și binefăcător al școlilor române din Brașov.

Ion V. Socecu, născut în comuna Săcelele Brașovului, la 1830. Veni la București în vârstă de 18 ani, cu o pleiadă de tineri români inimoși și doritori de muncă, în anul 1848. Intră la librăria lui George Ioanid. Dotat cu o inteligență superioară și având studii speciale, căci făcuse școlile reale din Brașov și Sibiu, organizează în curând vechea librărie a lui Ioanid după planul celor din Austria. Cunoșcând limbile germană, franceză, ungurească, greacă și rusă, își creă o situație importantă. La 1856 își deschise librărie proprie, care luă o mare dezvoltare. Socec este întemeietorul librăriei moderne din țară. La 1871 completează librăria cu un atelier de arte grafice, pe care împreună le dezvoltă admirabil, dându-le proporțiile cele mai frumoase. El a fost membru al Camerei de comerț de la crearea ei în 1864 până la moarte. A fost ales și în consiliul comunal. A muncit cinstit și fără preget până la 1896 când muri.

Ștefan Hagi Stoika, născut 1786 în Lugoj, decedat în 1853 în București. Ocupându-se de comerț își deschise o prăvălie la Sf. Gheorghe, care în 1848, căzu pradă focului. Atunci o scenă frumoasă se petrecu. Micii comercianți de prin mahalalele și marginile orașului alergară cu căruțele și chirvanele lor și-i cărară la loc sigur marfa câtă putuse scăpa, puind-o sub paza mărgelarilor, iar după potolirea focului, o restituiră proprietarului ei. Probă de simpatie dată de micii comercianți marelui comerciant Ștefan Hagi Stoika, arată ce om a fost el, ce inimă și ce cinste a pus în relațiunile lui, precum și ce strânsă înfrățire era între comercianții români pe atunci. Soția lui era născută Iuga de Baci, din Brașov, ai cărei frați Iuga învăteau, de asemenea, un mare comerț pe vremurile acelea.

George Bursan, după ce-și termină studiile Școlii de comerț din Brașov, făcu practică la Casa de substanțe chimice I. M. Muller & Co. din Viena. Apoi se stabili la București, mai întâi în asociație cu casa Orghidan, în urmă singur, și izbuti să înlătore prin concurență pe străinii care puseseră mâna pe furniturile spitalelor militare. Este unul din întemeietorii comerțului de drogherie în România. Casa Bursan furniza mai multor farmacii de pe vremuri din capitală și țară. G. Bursan a lăsat mai mulți fii dintre care cel mai mare

George G. Bursan, doctor în drept de la Paris, avocat al Eforiei Spitalelor civile, fost prim-ajutor de primar al capitalei, etc.

Albu Ștefan, născut Rășinari, 1887. Făcu ucenicia la comerciantul Ion Bratu din Drăgășani, de origine tot din Rășinari, apoi la un alt Bratu în București, de la 1901, iar de la 1910 pe cont propriu, deschizându-și prăvălie în casa proprie, de la 1924. Făcu războiul Unirii, fiind decorat.

Alimănuț Ion din Săliște. A început comerțul ca ucenic în Târgul Jiului, progresând mereu, astfel că azi este mare comerciant și mare proprietar în acest oraș.

Babeș Filip, născut Râșnov (Brașov), 1874. A făcut o școală de comerț. La 1884 în țară, în băcănia G. Ritz-București. La 1900 a luat marea băcănie a lui Gh. Căciulescu. Babeș este mare comerciant, mare proprietar și podgorean în valea Mieilor (30 pogoane vie) în tovărășie la toate cu Nic. Râșnoveanu.

Babeș G. I., născut în Ardeal. Director comercial al fabricii de postav din Azuga. A publicat: „Din istoricul fabricii de postav Azuga”, 1906; „Spitalul Principele Nicolae din Azuga-Bușteni”, monografie, București, 1914.

Bacu Ambrozie, născut 1869 în Mărgineni (Făgăraș). Studiile liceale le făcu la sași în Sibiu. Trecu în Regat la 1890, intrând în industriile de bere și spirt Bragadiru (contabil, casier, administrator, procurist). Un fiu, Lucian, a studiat arhitectura.

Balint Scarlat, născut în Munții Apuseni, era nepot al eroului Popa Simion Balint, din revoluția de la 1848. A fost mare comerciant și proprietar în București. Decedat în 1918.

Bancotescu (Bancotă) Petre, mare comerciant, născut 1852 în Ardeal. Primele studii le-a făcut în Ardeal, mai târziu s-a stabilit la Brăila intrând în comerț, creându-și o situație înfloritoare, grație energiei și probității sale. Are o mare casă comercială, cu sucursale în București și Galați. Patriot devotat și luminat se interesează de toate mișcările naționale. Fu președinte al „Ligii culturale” din Brăila și al Camerei de comerț și al Camerei de meserii. A fost ales în mai multe rânduri deputat în Parlamentul român (1901, 1907 ș.a.).

Bărbuceanu G., născut 1865 la Brașov, unde termină Școala superioară de comerț. Trecu în Regat la 1884, ocupă funcția de contabil la Societatea Creditului funciar urban din București, iar la 1908 șef al serviciului contabilității și actualmente directorul contabilității Creditului funciar urban din București.

Bedițeanu Nic., comerciant și proprietar în Drăgășani (Vâlcea).

Bedițeanu George, Ion și Vasile, frați, născut în Brașov, stabiliți ca comercianți în București.

Bistrițeanu G. Director comercial la „Chitila”, societate pentru fabricarea zahărului.

Boeru Moise. Directorul fabricii de bere din Azuga. Decedat la 30 septembrie 1919 la Brașov, de 54 ani, înmormântat la Azuga. Activist, bun român, vechi luptător pentru unitatea națională. În timpul ocupației a fost închis și internat aproape tot timpul.

Brancovici, Emil Mihail I., născut 1865 în Mehadia (Banat). Studiile secundare le-a făcut în Banat și Ardeal, apoi absolvi Școala de comerț din București. Intră în comerț la 1866, apoi la Creditul Agricol, 1889, secretar-contabil, de unde trecu la Călărași cu același grad, un an. La 1890 pleacă, pentru a-și completa cunoștințele comerciale și industriale la Paris, admis

IULIU MOISIL

fiind la Conservatorul național de Arte și Meserii, secția chimiei industriale. În 1892 trece la Nancy la Institutul de chimie industrială de pe lângă facultatea de științe, obținând diploma de chimist, în 1893. La București înființează prima fabrică de acid carbonic comprimat, o turnătorie de cositor și ateliere de galvano-plastie, - care însă încetară din cauza lipsei de încurajare. La 1897 e procurist la Banca generală română la Brăila, apoi la Constanța până la 1901 ca director al sucursalei. Înființează Asociația comercianților de cereale din Constanța, al cărei președinte fu câțiva ani, aducând mari servicii pieții Constanța. În 1909 fu ales președinte al camerei de Comerț și Industrie din Constanța. Înființează și organizează Corporația Bursei de mărfuri. Mai inițiază Camera arbitrală, Uniunea Morarilor din România. Fu numit (1910) consul al Olandei, consilier comercial onorific pe lângă Ministerul de Industrie și Comerț. Astăzi este director la „Asigurarea agricolă” și profesor la Academia de comerț din București. A scris diferite articole economice prin reviste de specialitate, mai ales în „Economia națională” și mai multe broșuri.

Bratu Alex. Man, născut Rășinari. Făcu ucenicia la Drăgășani, în urmă se stabili la București devenind mare proprietar de case și moșii în județele Dâmbovița și Botoșani și hotelul „Bratu” în București.

Bunea Aurel, născut Vad (Făgăraș), 1861. A studiat la Școala superioară de comerț din Brașov și Academia de comerț din Viena. Întemeie cu vrednicul său asociat Damian Drăgănescu, pe la 1900, o mare casă de comerț la Galați. Fost vice-președinte al camerei de comerț și industrie, episcop al bisericii Mavromolu, membru fondator al Ligii culturale. Decedat 1920. D-l N. Iorga scrie în „Neamul Românesc”, nr. 35/1920: „la Galați a încetat din viață șeful uneia din cele mai importante case de comerț românesc, Aurel Bunea. Fratele fruntașului vieții românești din Ardeal, care a fost canonicul Augustin Bunea, a fost toată viața sa un Român energic și conștient, care a răspândit viață și încredere în jurul său. Ideea naționalistă l-a călăuzit în toată activitatea sa publică. Mai ales azi pierderea lui e o scădere a vitalității noastre economice în locul unde lucra”. Frații lui, care trăiesc (în 1920) sunt: Arsenie, Ion și George.

Bunea Nicolae, născut 1877 în Alexandria (Teleorman) din părinți ardeleni veniți din comuna Vad (Făgăraș) pe la 1857. A făcut gimnaziul în orașul natal. A intrat în comerț la Giurgiu, apoi la Ploiești, la frații George și Alexe Panțu, mari comercianți ardeleni. De la 1900 în București unde are prăvălie proprie de manufactură.

Bunescu Bucur, născut 1876 în Turcheș (Săcele), Brașov, din părinți țărani agricultori. La 1888 intră practicant la firma Frații Panțu (unchii săi) din Ploiești, mari comercianți. La 1893 veni la București și ocupă postul de funcționar comercial la firma D. N. Pascu, angrosist de manufactură. De la 1900 s-a asociat cu Nic. Popp & Bunescu, mare casă comercială.

Căciulescu Bucur, născut Turcheș (Brașov), mare comerciant în București, decedat 1877. Succesorul său a fost un nepot al lui Gheorghe Negrea-Căciulescu, care apoi a cedat comerțul de băcănie lui Filip Babeș și Nic. Râșnoveanu.

Ciocoiu Vasile din Râșnov, născut 1885. Făcu Școala comercială superioară din Brașov. De la 1904 la Casa P. I. Bancotescu din București, de la 1906 contabil al fabricii de

bere Bragadiru.

Ciuceanu Miron din Rășinari. Fost mare droghist în București.

Crisbășeanu Nic., născut Brașov unde urmărește Școlile secundare. Azi funcționar în branșa Asigurărilor – Societatea Națională București.

Coleș I. Comerciant și proprietar în București.

Coma N. și *Comșa* din Săliște, proprietari ai unei mari fabrici de tăbăcărie din Târgul Jiului.

Cucurezeanu Ion din Ocna Sibiului, plecat din cauza persecuțiilor ungarilor și sașilor, între 1800-1805 și trecu munții. Aici se ocupă cu comerțul de sare și se stabilește căsătorindu-se în comuna Săceni-Orbeasca (Teleorman) unde fu apoi numit pârcaleab (notar), fiind știutor de carte. Era mare naționalist.

Cucurezeanu Stan, zis și Moraru, fiul lui Ion, se stabilește în noul oraș Alexandria, făcând întins comerț de cereale.

Cucurezeanu-Moraru Gheorghe, unul din cei mai mari comercianți din Alexandria.

Frunzete Vasile, născut Rășinari. Comerciant și proprietar al unui hotel cu același nume în București.

Furnică Z. Dum. Mare comerciant. Membru al Camerei de comerț și industrie din București. Membru în Camera arbitrală și de conciliațiune de pe lângă Bursa din București. Consilier comercial onorific. A publicat o foarte valoroasă lucrare: „Din istoria comerțului la români. Mai ales băcănie. Publicațiune de documente inedite de la 1593-1855”, București, 1908.

Furnică Z. Zaharia, născut Brașov. Director al fabricii Asan din București. Decedat 1929. Școala comercială în Brașov. Membru al Camerei de comerț și industrie București. Președinte al Consiliului de administrație a Centralei Morarilor din România și al Sindicatului fabricii de uleiuri vegetale. Membru în diferite instituții comerciale și industriale.

Gâțeu Ștef. A făcut studii comerciale la Academia de înalte studii comerciale. A publicat: „Studiu asupra băncilor și cooperativelor românești din Transilvania și Ungaria în comparație cu băncile noastre populare”, București, 1915.

Ghibu Dumitru, din Săliștea Sibiului, contabil la Târgul Jiului și la Craiova.

Grecescu I., născut Șpring (județul Alba) 1865. Liceul în Blaj. 1890 secretar al Liceului „Sf. Sava” și de la 1901 casierul Academiei Române.

Grancea I. Mare comerciant în București.

Hanciu C. și *Hanciu Dum.* din Săliște, ambii fabricanți de tăbăcărie în Râmnicul-Vâlcei.

Hodoș Ulpiu, născut 1867 în Baia-de-Criș, fiu al fostului subcomite al comitatului Zarand, Iosif Hodoș, fost inspector școlar, precum și deputat în Parlamentul unguresc. Ulpiu a făcut cursul secundar în Ardeal și Școala de comerț în București. În urmărește numit profesor de contabilitate la Școala superioară de agricultură din București timp de 12 ani. De asemenea a fost și în serviciul primăriei Capitalei, unde a condus contabilitatea 15 ani. A fondat „banca poporului” pe care a condus-o. A creat „Viața” pentru fabricarea pâinii, o berărie cooperativă și Centrala pentru produsele farmaceutice. A întemeiat Școala de conducători și de contabili

IULIU MOISIL

ai cooperativelor sătești. A publicat studiul „Necesitatea stabilirii contabilității în partidă dublă în administrațiile financiare ale Statului”, București, 1907 și a condus ziarul economic „Creditul” (între 1898-1902).

Iorga Aurel, născut Lugoj, 1861. A făcut liceul în Lugoj (1874-1880). După ce a făcut armata la 1884, funcționar la primăria orașului Lugoj, iar de la 1890-1892 funcționar la primăria la consulatul austro-ungar în București. La 1893 intrat în comerț, deveni proprietarul fabricii de apă gazoasă „Progresul” din București, după ce fu tovarăș asociat cu Pavel Brancovici (bănățean decedat 1897). Capitalul investit în fabrică este aproximativ de o jumătate de milion de lei.

Lupan Nicolae, născut Brașov 1858. A făcut liceul real, cursul inferior, la Brașov. Mare comerciant în București. Mare naționalist, a fost unul din întemeietorii Societății „Carpați” și al „Ligii Culturale”. De o modestie extremă, cinstit în afaceri și foarte activ, lipsit de vanitate, filantrop și fericit când s-a împlinit din idealurile naționale. Decedat 1925.

Lupaș Nicolae, născut Săliște, 1874. A făcut gimnaziul în Sibiu. De la 1901 venind în țară s-a ocupat cu industria pielăriei, întâi în asociație cu N. Șteflea, 1901-1911, apoi și-a clădit o fabrică de tăbăcărie pe care o conduce singur, având și ateliere de curelărie și sandale în Râmnicul-Vâlcei.

Maniu Horia, descinde dintr-o familie de intelectuali de prima ordine, de origine din Banat. Părintele său, autor de tratate de drept comercial, unchiul său Vasile Maniu, academician cu renume și naționalist înfocat, - un alt unchi luptător politic dincolo de munți. El crește în acest mediu care respectă știința, munca și iubirea de neam. Horia Maniu participă la toate încercările grele ale neamului nostru din cele din urmă două decenii. Ia parte la războiul Unirii. Înainte de război absolvice înalta Școală de Comerț din Colonia, mai târziu obține titlul de doctor în drept și în științele economice din Paris. Economist, publică numeroase articole și studii în revistele de specialitate și colaborează practic la diferite instituții economice. În timpul din urmă era deputat al Hunedoarei și apoi fu numit director general al Casei Autonome a Regiei Monopolurilor Statului. Mort iunie 1929.

Mihalcea I., fost comerciant. Mare luptător naționalist. În pivnița lui s-a tipărit manifestul revoluționar de către Societatea „Carpați” la 10 august 1885 și răspândit în Ardeal.

Mircea Ignat, născut 1877 în Cața. Liceul „G. Lazăr” și licențiat de la Facultatea de drept din București. În urmă s-a dedicat comerțului. Este proprietarul hotelului „Esplanade”. Căpitan în rezervă. A fost ales senator în parlamentul român.

Mircea Nicolae, născut 1868 în Cața. Proprietar și mare comerciant. Este proprietarul „Carului cu bere” din București. Frații Mircea (Ignat, Nicolae și Victor) au fost aduși și crescuți de fratele lor mai mare Ion, născut 1860 în Cața, fost învățător acolo, chemat de unchiul lor Eremia Mircea pe la 1878 la București și băgat în afacerile comerciale ale acestuia. Eremia în tovărășie cu Ion Căbășanu, tot din Cața, cumpără prin anii 1863-1865 localul berăriei sasului Samuel Homi. Frații Mircea și, în special Nicolae, de la 1889 ridică afacerile din ce în ce. La 1898 construiește frumosul și marele local al „Carului cu bere”, în fața Poștei centrale și-i dă un mare avânt. Nicolae Mircea este unul dintre întemeietorii Socie-

tății „Carpații” și al „Ligii Culturale”. Filantrop și mare naționalist. De o modestie exemplară și perfectă cinste în afacerile comerciale. Dimpreună cu Ion Țetzu și Nic. Lupan au fost temelia Societății „Carpații”.

Mircea Victor, născut 1874 în Cața, mare comerciant în București.

Morărescu-Adria, Ștefan, fiul lui Gheorghe Moraru-Cucurezeanu, originar din Ardeal, născut în Alexandria, este director al Băncii Franco-Române din București și economist.

Moroianu M. D. Nic. Șeful cunoscutei Case de bancă din București, născut 1849 dintr-o familie originară din Brașov. A făcut studii comerciale strălucite și a îmbrățișat comerțul de bancă, cu începere de la 1870. A fost de 5 ori deputat al capitalei. Pentru importante servicii aduse țării a fost distins cu numeroase decorații.

Nicolau T. Teodor, născut Brașov, 1865. A făcut Școala superioară de comerț din Brașov (1883). De la 1884 a intrat în serviciul unei mari case elvețiene de comerț din București. După 14 ani de serviciu a fondat marea casă de comerț „Bancotescu & Nicolau”, București. Un fiu, dr. Teodor T. T. Nicolau este comerciant în firma de azi, altul inginer Corneliu T. Nicolau – întreprinderi de lucrări publice și particulare la Brașov.

Oașa Petre, de origine de Cacova. Stabilă în București face comerț și în urmă ridică în 1912 hotelul „Traian”. Murind în 1928, în etate de vreo 70 de ani, ginerii și rudele moștenitoare formează Societatea „Oașa” care administrează în comun averea rămasă.

Orghidan N. Vasile, născut Brașov 1845. Studiile făcute la Brașov. De la 1874, în București, mare comerciant de manufactură en gros, fondatorul Casei V. N. Orghidan & fiu. Fost membru al Camerei de Comerț și Industrie, fost vicepreședinte al Comisiei interimare a Capitalei. Fost membru fondator al Societății Transilvania și consilier al societății Angroșiștilor din România. Diverse decorații. Decedat 1917.

Orghidan V. Theodor, născut 1888 în București. A făcut Școala superioară de comerț din București și Academia de Înalte Studii Comerciale din Frankfurt pe Main (Germania). Înainte de război membru în Comisiunea de Import al Statului. În războiul Unirii căpitan, a ocupat funcția de consilier al Ministerului de Război în comisia superioară a aprovizionării Armatei și consilier tehnic pe lângă Ministerul de muniții, având direcția fabricilor de textile militarizate. Actualmente Președintele Camerei de Comerț și Industrie din București. Consul general al Letoniei onorific, mare comerciant. Președintele societății Comercianților Angroșiști din România. Consilier al Camerelor de Comerț Franco-Române, Austro-Română, Italo-Română. membru în Consiliul de Administrație a C. F. R., al Casei de depuneri și în Comitetul de Scont al Băncii Naționale a României.

Paloșeanu R. Ion, născut Satulung, 1876. De la 1888 în comerț. Azi mare comerciant de fierărie în București.

Pantzu Alexe.

Pantzu George, Frații, mari comercianți ardeleni din Ploiești.

Pantzu P. Pavel, comerciant angrosist în manufactură și fost membru al camerei de Comerț din Ploiești încă de la 1887-1910. Născut în Turcheș (Ardeal) la 1845. Trecut în țară la 1858, continuă aici comerțul de manufactură. A fost ales și deputat în 1907 jud. Prahova.

Pavel Sim. Gheorghe. A venit din Ardeal în județul Fălciu. S-a ocupat cu lipscănie și croitorie până la 1873, când a încetat din viață. A dăruit un rând de case spre a servi ca local de școală de fete în comuna Fălciu.

Perlea Georgel, unul din fruntașii comerțului brăilean. Președintele al Camerei de Comerț. E unul din întemeietorii industriei fierului în țară, căci e unul din principalii fondatori ai marii fabrici pentru laminarea fierului „Izbânda” din Brăila.

Pipoș Horia, născut Sibiu, 1885, fiul lui Pompiliu Pipoș, fost director al ziarului „Gazeta Bucovinei” din Cernăuți. Studiile secundare făcute în București (1906). Licențiat în științele economice și comerciale de la Academia de Înalte Studii din Viena (1908). După o practică la bănci și institute comerciale se stabilește ca funcționar superior la firma Inginer Tiberiu Eremia. În 1914 profesor la Școlile industriale de fete. Actualmente director la Societatea anonimă Întreprinderile generale tehnice și membru în multe societăți industriale și comerciale. A luat parte la toate mișcările naționale înainte de război și făcu războiul ca ofițer, fiind decorat.

Popp Nicolae, născut 1860, Sân-Mărtin (Târnava-Mică). Părintele său preot. La 1874 intrat practicant la firma Frații Stănescu din Ploiești, mari comercianți. Trece la 1879 la Brașov, la aceeași firmă. Mai târziu se stabili la Brăila sub firma N. și I. Popp (fratele său) până la 1898. De la 1900 înființă cu B. Bunescu actuala societate Popp & Bunescu, în București, care în decurs de aproape 30 de ani luă o însemnată dezvoltare. Centrala firmei are azi 4 sucursale. Grație muncii perseverente, tacticii și concursului furnizorilor străini și clienților, a trecut greutățile pricinuite de război și a izbutit să fie una din cele mai apreciate firme românești, iar în relațiile cu străinătatea să ridice creditul comerțului românesc. Azi are peste 100 funcționari români, care își găsesc o frumoasă ocupație comercială și o temeinică pregătire pentru viitor. Prin comerțul de angro, societatea aceasta ajută multe firme românești, prin creditele ce le acordă, spre a se forma și menține. Firma este recunoscută ca una ce a ajutat în continuu biserici, școli, elevi și studenți săraci și a contribuit la orice operă cu scop filantropic, cultural și național.

Popp Hagi Nicolae, născut 1805, 27 aprilie, de origine din Transilvania, a fost un însemnat comerciant în Slatina (jud. Olt) și un pios creștin. Între alte fapte filantropice, a mai învelit cu cheltuiala sa biserica „Sf. Ioan” și a înființat un mic azil pentru săraci în curtea bisericii „Maica Domnului” din Slatina. Decedat 1872.

Popp Hagi Iancu, fiul lui P. H. Nicolae, fost mare comerciant în Slatina (Olt).

Popovici P. Andrei, născut Brașov la 1856. A făcut liceul în Brașov și studiile comerciale la Academia Comercială din Viena. A lucrat în laboratorul chimic al acestei academii și a publicat câteva lucrări în Analele cabinetului mineralogic imperial din Viena. Stabilit la București s-a ocupat cu afaceri industriale. A fost proprietarul unei mari fabrici de spirt și de borhot uscat și a clădit prima moară automată în București. De două ori ales deputat, apoi vicepreședinte al Camerei de Comerț și Industrie. A fost un excelent cunoscător al chestiunilor financiare și a publicat numeroase cărți și broșuri instructive, relative la problemele financiare și economice, ca și asupra situației Băncii Naționale. Era o personalitate foarte cunoscută și stimată în cercurile intelectuale, politice, militare, financiare

și economice românești. Avea o cultură întinsă, un temperament vioi și combativ, un spirit clarvăzător, un caracter ferm și leal. A luat parte la mișcările naționale și a colaborat în campania națională dusă de marii patrioți români, în vederea războiului pentru întregirea Neamului. În epoca neutralității a fost membru în comisia de aprovizionare a armatei, aducând prețioase servicii apărării naționale. A colaborat la ziarul „Românul” al lui C. A. Rosetti și la principalele ziare românești. A publicat diferite broșuri despre Banca Națională, precum: „Valuta de aur și cheștiunea argintului”, „Valuta noastră”, Reforma Băncii Naționale”, „Politica noastră națională”, „Industria spirtului”, cum și diferite articole economice. Decedat în 1925.

Predovici Alexandru din Amnaș (Sibiu), născut 1855, a făcut gimnaziul în Sibiu (1868-1871). De meserie curelar și șelar – la îndemnul mitropolitului Șaguna, dându-i ajutor anual de câte 50 florini din fondul bogătașului Andronic. A fost primul meseriaș curelar și șelar român stabilit în orașul Sibiu. La 1876 a trecut în țară stabilindu-se cu meseria sa la Râmnicul-Vâlcea. Prin muncă și purtare corectă și-a câștigat cinstea și prestigiul de care se bucură în acest oraș.

Râșnoveanu Nicolae, alias Rădăcină, născut Râșnov la 1877. Mare comerciant de băcănie, în tovărășie cu Filip Babeș, urmașii lui Bucur și N. G. Căciulescu din București.

Roman Petre din Săliște, născut 1872, meseriaș, tăbăcar. Și-a deschis la 1877 magazin de pielărie în București, iar la 1903 la Slatina (Olt). A făcut războiul Unirii. Înapoiindu-se din război în 1919 și-a redeschis magazinul de pielărie, deși a găsit casa și averea distrusă. „Dar – spune el – nu face nimic, sunt vesel, căci nu mi-am pierdut cinstea și caracterul și sunt mândru căci mi-am făcut datoria acolo, unde a fost Regele și Drapelul, și am putut să particip și ajuta și eu la înfăptuirea României Mari și a idealului nostru național”.

Șărbănescu George din Rășinari, fost comerciant și mare proprietar și podgorean în Drăgășani (Vâlcea).

Șerbu Ilie, din Săliște, mare comerciant și proprietar în Târgul Jiului.

Șerbu Nicolae din Poiana Sibiului, născut 1883. A venit în țară la 1896 cu tatăl său „cu cinci căruțe, 10 cai și 12 servitori pentru întreprindere de comerț ambulant cu ceară, pe care o dau pe datorie la locuitorii din câteva județe pe termen până la seceriș”. În 1902 a luat cu arendă o moșioară. La 1907 a deschis o prăvălie de coloniale și fabrică de lumânări de ceară la Slatina. A făcut războiul Unirii.

O familie mare cu numele *Simian* din Săliște, stabilită la Râmnicul-Vâlcei, ocupându-se cu comerțul și industria. Iată membrii acestei familii:

- *Simian N. Dumitru*, exploatator de păduri;
- *Simian Dumitru*, fabricant;
- *Simian I. N.*, fabricant;
- *Simian Ioan N.*, exploatator de păduri, apoi asociat cu *N. I. Simian*, industriaș tăbăcar;
- *Simian N. Nicolae*, fabricant de pielării, făcu la 1921 o donație de 10.000 lei pentru a înființa, în amintirea fiului său Valeriu, mort în Moldova, o bibliotecă regională a „Asociațiunii Transilvane” în orașul Sighetul Marmăției;

IULIU MOISIL

- *Simian I. Oprea*, fabricant în Râmnicul-Vâlcei. Toți aceștia au mulți copii, toți dați la învățătură, în industrie și comerț.

Șteflea din Săliște, comerciant în București.

Șteflea I. Ion din Săliște. Are fabrică de tăbăcărie în Pitești.

Șteflea Nicolae din Săliște. Are fabrică de tăbăcărie în Râmnicul-Vâlcei.

O familie ardelenescă din Poiana Sibiului, *Șufană*, compusă din tată: *Ion Șufană*, mare comerciant, decedat 1914, avu doi fii: *Ion*, făcu Școala superioară de comerț din București, este directorul unei bănci din Târgul-Jiului, și fratele său *Dumitru*, urmașul părintelui său în comerț tot în Târgul-Jiului, al treilea *Nicolae*, este ofițer.

Steriu Constantin, născut 1833 la Brașov unde a urmat liceul, apoi trecu la București intrând la Casa comercială Anghelovici. La 1858 a deschis o casă de bancă la Brașov. În 1878 întemeia la București Casa de bancă Steriu & Co., pe care o conduse împreună cu fiul său Constantin.

Steriu Constantin, născut în Brașov. Acesta dimpreună cu alți frați continuă banca, fiind în același timp fondator și membru în consiliile „Caselor private de împrumut pe amanete” și a „Băncii Carpaților”, a băncii de comerț și industrie „Transilvania” și a societății „Clădirea Românească”, vicepreședinte al societății anonime de transporturi internaționale, antrepozite și camionaj „Unitas” și director al Institutului de binefacere „Providenția”. Decedat în 1924.

Teclu Victor, născut Brașov. Proprietarul fabricii de oțet de la Mogoșoaia (București).

Țetzu Ion, născut Săsciori (Făgăraș) 1858. Făcu gimnaziul catolic din Brașov. Veni în țară la 1873, fost practicant și funcționar comercial în magazinul lui Ioan Colțescu, apoi la Ovessea-Gersabek până la 1887, când a luat asupra sa afacerile de drogherie și coloniale-delicatese din strada Lipsani 1. În 1898 drogheria a mutat-o în strada Academiei. Fost furnizor al Curții Regale. La 1925 s-a retras din afaceri, predându-le unor nepoți ai săi. Magaziile lui au fost adevărate instituții de educație comercială pentru elevii săi deveniți droghişti și mari comercianți în capitală și provincie. Om independent și bine situat, bine cunoscut în țară, fu membru al Camerei de Comerț și Industrie, președinte al Societății național-iredentiste „Carpați”, vicepreședinte al „Cercului Românilor de peste munți”, membru în comitetul Societății economico-culturale „Înainte”, al Societății „Transilvania” și al altor societăți de binefacere. Lucrează acum la „Amintirile din viața sa”, cuprinzând toată activitatea sa economică, națională și patriotică, timp de peste 50 ani. Dimpreună cu Nic. Mircea, Nic. Lupan și A. Hențescu au fost sufletul mișcărilor naționale ardelenesti în capitală și în special a Societății „Carpații” și alte societăți ardelenesti, în timpurile dintre 1880-1916.

Vidrighin Ion și *Petre*, frați, din Rășinari. Mari depozitari de vinuri în București.

(Va urma)

CONSCRIȚIA DE DARE A SATULUI SÂNGEORZ-BĂI DIN ANUL 1750

(V)

Dorin Dologa

În cadrul Conscripției de dare a satului Sângeorz Băi din anul 1750 un loc aparte îl ocupă văduvele. De regulă acestea plăteau jumătate din contribuția capului de familie. Unele văduve erau scutite de impozit, dar uneori plăteau impozitul întreg.

Redăm în continuare conținutul conscripției de dare a satului Sângeorz Băi din anul 1750¹:

	Nomina Patrum et Matrum familias Contribuenti um ² (Numele după tată și după mamă al familiei contribuitoar e)	Se sio nes ³	Do m us ha bit ati on u m ⁴	Agro rum Univ er sim Capa citas ⁵	Tritici ⁶		Pro Ver nali Semi na tura, exce pto mi lio, kuku ruz ⁷	Mili, & kukuru z Semina tura in Granis import at ⁸	Foe net a Cur ru m ⁹	B o v e s ... 10	V a c c a e 11	Iuven ci, iuven cae & hinnula e & tri um annoru m & majore s ¹²	O ves, cap rae 13	Por ci duo ru m ann oru m, & maj ores 14	Ap u m alv ea ria 15	
				c 16	m	c	m ¹⁷	c	m	m						
	Eorum vidua ¹⁸															

¹ Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale (în continuare S.J.B.N.A.N), *Colecția personală Iulian Marțian*, registrul 223, f. 33; deoarece formularul este destul de întins el este prezentat sub forma a două părți; în prima parte este prezentată producția agricolă a locuitorilor, iar în a doua impozitul.

² Numele după tată și după mamă al familiei contribuitoare de dare.

³ Sesia.

⁴ Casa pe care o posedă.

⁵ Capacitatea agricolă generală.

⁶ Grâu.

⁷ Semănături de primăvară, cu excepția meiului și cucuruzului.

⁸ Cantitatea de sămânța de mei și cucuruz care produce recolta.

⁹ Care de fân.

¹⁰ Boves, equi & equa e iugales inferioris sortis – boi de jug, cai și iepe de înhamat de categorie inferioară.

¹¹ Vite.

¹² Viței, vițele de trei ani și mari

¹³ Oi, capre.

¹⁴ Porci de doi ani și mari.

¹⁵ Stupi de albine.

¹⁶ Un cubul, numit și câblă sau găleată avea o capacitate de 8 mierțe, având circa 160 de litri – Nicolae Stoicescu, *Cum măsurau strămoșii. Metrologia medievală pe teritoriul României*, Editura Științifică, București, 1971, p. 190.

¹⁷ Mierța avea circa 16 cupe, adică aproximativ 22,5 litri – *Ibidem*, p. 199.

¹⁸ Văduva lor.

253	Maria a Buji	1/2	1	3	-	-	2	-	7/16	2/16	3	-	-	-	-	-	-
254	Anutza Bararitz	1/2	1	2	-	-	1/16	1	6/16	-	2	-	1	-	-	-	-
255	Maria Larjunásza	1/2	1	4	-	-	8/16	3	4/16	-	5	2	1	-	-	-	3
256	Nasztaszia Sylvestrul	1	1	1	-	-	-	1	1	-	1	-	1	-	-	-	-
257	Angelina Ivuluj	1/3	1	2	-	-	-	-	8/16	-	1	-	1	-	-	-	-
258	Dottye a Ivuluj	1/3	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
259	Dottje a Petre	1	1	4	-	-	1 8/16	1	3 2/16	-	4	-	1	1	-	-	-
260	Anutza a Poppi	1/2	1	4	-	-	8/16	1	1 5/16	2/16	3	1	1	-	-	-	-
261	Maria Dorothe	1	1	2	-	-	1/16	-	3 4/16	-	2	-	1	-	-	-	-
262	Varvara a Iuj Ogago	1/2	1	3	-	-	1/16	-	3 12/16	-	2	-	-	-	-	-	-
263	Gýinitza a Botti	-	1	6	-	-	2	2	1 10/16	10/16	4	3	1	-	30	-	2
264	Irinna a Petri	1/2	1	2	-	-	4/16	-	3	-	2	-	-	-	-	-	-
265	Gachi Bontaja	1	1	4	-	-	-	2	4/16	-	3	-	-	-	-	-	-
266	Varvara Sardae	1	1	1	-	-	-	-	3 3/16	-	1	-	-	-	-	-	-
267	Maria Dupae	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
268	Sofrona a Iuj Vaszilla	1	1	1	-	-	-	1	2	1/16	-	-	-	-	-	-	-
269	Soffrona a Flori	1	1	8	-	-	1	1	1 4/16	4/16	6	1	-	-	25	1	-
270	Nasztasia Andreschae	1/3	1	2	-	-	-	-	-	2/16	-	-	-	-	-	-	-
271	Maria a Lukj	1/2	1	2	-	-	-	1	-	-	2	-	1	-	-	-	-
272	Mariutza Löschanuluj	1/3	1	2	-	-	8/16	1	2 8/16	-	2	-	1	-	-	-	-
273	Dottye a Vratsuluj	1	1	3	-	-	1	1	3 9/16	-	4	2	2	-	-	1	-
274	Soffrona a Dobri	1/2	1	2	2	-	-	1	3 10/16	-	2	-	1	-	-	-	-
275	Ilana Drajitsae	1/2	1	1	-	-	8/16	-	3	-	1	-	1	-	-	-	-
276	Maria Drajitsae	1/2	1	2	-	-	-	-	2 8/16	-	2	-	1	-	-	-	-
277	Maria Buzdoganuluj	1/2	1	2	-	-	-	1	2	-	2	-	-	-	-	-	-
278	Flora a Iuj Gabro	1/3	1	-	-	-	-	1	2	-	-	-	1	2	-	-	-
279	Paraszka Buduschanuluj	1/2	1	2	-	-	-	1	2	-	1	-	1	-	-	-	-
280	Dottya a Lupuluj	1/3	1	5	-	-	2	3	1 4/16	6/16	5	1	1	-	5	-	1

281	Domitza a Kotroj	-	1	1	-	-	5/16	-	6/16	2/16	1	-	1	-	-	-	-
-----	------------------	---	---	---	---	---	------	---	------	------	---	---	---	---	---	---	---

	Nomina Patrum et Matrum familias Contribuentium (Numele după tată și după mamă al familiei contribuitoare de dare)	Contributio universim, & Restantiae (Dare totală și restante)					
		Anni 1748			Anni 1749		
		Impositio (Impozit)		Restantia (Restanță)	Impositio (Impozit)		Restantia (Restanță)
		Rh. fl. ¹	Xri ²	Rh. fl.	Rh. fl.	Xri	Rh. fl.
	Eorum vidua						
253	Maria a Buji	7	18	-	2	10	4/8
254	Anutza Bararitzza	2	24	-	2	32	4/8
255	Maria Larjunásza	8	38	2/8	9	48	4/8
256	Nasztaszia Sýlvestrul	1	45	-	3	25	-
257	Angelina Ivuluj	2	49	-	3	35	3/8
258	Dottýe a Ivuluj	3	54	-	2	10	7/8
259	Dottje a Petre	5	20	4/8	6	38	6/8
260	Anutza a Poppi	-	35	-	3	17	4/8
261	Maria Dorothe	1	43	-	2	30	2/8
262	Varvara a Iuj Ogago	3	46	4/8	4	35	5/8
263	Gýinitza a Botti	5	40	-	8	20	-
264	Irinna a Petri	2	24	-	3	34	5/8
265	Gachi Bontaja	4	40	5/8	6	7	-
266	Varvara Sardae	Contribuit cum filio ³			1	05	-
267	Maria Dupae	Mente capta					
268	Sofrona a Iuj Vaszilla	-	55	-	-	57	4/8
269	Soffrona a Flori	8	43	-	10	24	7/8
270	Nasztasia Andreschae ⁴	2	30	-	2	30	-
271	Maria a Lukj	3	59	-	5	57	2/8
272	Mariutza Löschanuluj	1	25	-	1	17	-
273	Dottýe a Vratsuluj	8	20	-	5	44	4/8
274	Soffrona a Dobri	4	10	1/8	5	23	4/8
275	Ilana Drajsitae	1	10	-	1	24	2/8
276	Maria Drajsitae	2	17	-	2	8	6/8
277	Maria Buzdoganuluj	3	59	-	4	18	1/8
278	Flora a Iuj Gabro	2	10	-	2	43	-
279	Paraszka Buduschanuluj	4	35	-	5	34	6/8
280	Dottýa a Lupuluj	10	9	-	17	7	1/8
281	Domitza a Kotroj	Non ad fuit ⁵			-	25	-

(Va urma)

¹ Florini renani.

² Creițari.

³ Contribuie (la plata impozitului) împreună cu fiul său.

⁴ În document există observația: „Pagus ex comised nihil imposuit debilis” (Nu a fost impusă de către sat și comisie deoarece suferea de o afecțiune).

⁵ Nu a fost (impus).

CORRESPONDENȚĂ DIN NĂSĂUD

I. S. SELA¹

Năsăud, mijlocul lui iunie 1878.

Domnule redactor!

Sunt rare zilele de bucurie pentru locuitorii și inteligența acestui ținut, sunt rare momentele care vin să ne facă a uita necazurile și durerile ce ne îndură timpul cu fatalele sale împrejurări. Însă, cu cât sunt acestea mai rare, cu atât ne sunt mai plăcute, cu atât ne ridică spiritele, ne înalță inimile și ne fac să uităm barem un minut necazurile lumii.

O festivitate dublă a serbat Năsăudul în zilele de 2 și 3 l.c. Prima adunare generală a reuniunii învățătorilor din fostul district al Năsăudului, a tractelor protopopești Budac și Bistrița, numită Reuniunea Mariana, într-o onoare, cândva, fericitului vicar și dascăl Ion Marian și prima sărbătoare latină la Montpellier la care, geniul gînteii latine din orient, a fost recunoscut și premiat de către surorile latine din occident în persoana marelui nostru poet Vasile Alecsandri.

Permiteți-mi, vă rog, să vă împărtășesc o scurtă descriere despre decurgerea acestei duble festivități.

Reuniunea a ținut patru ședințe care, toate, au fost bine frecventate de un număr însemnat de învățători și oaspeți. După deschiderea ședinței prime prin președintele ad-hoc, profesorul Maxim Pop, prin călduroși termeni de salutare, se citesc statutele aprobate de locurile competente, apoi s-a proces la constituirea definitivă. Rezultatul este următorul:

¹ *Observatoriulu*, Anul I, Sibiu, 1878, nr. 49 (17/29 iunie), f.p.

- președinte: profesorul Maxim Pop;
- vicepreședinte: Cosma Anca;
- secretari: Petru Tofan și Iacob Pop junior;
- casier: Teodor Rotariu;
- controlor: Gavrilă Morariu;
- membrii comitetului: Isidor Titieni, Iacob Pop senior, Ion Jarda, Ioan Drăgan, Mihai Domide și Ioan Miron.

S-au mai ales de președinte onorific vicarul Grigore Moisil, iar de membru onorific Basiliu Petri.

Dintre operatele insinuate s-au tractat:

I. S. SELA

1. Îndrumare la propunerea limbii române, în care se arată însemnătatea limbii pentru întreaga cultură spirituală, scopul învățământului lingvistic în școala normală din Năsăud (Ion Jarda);

2. Îndrumare la propunerea economiei în școala poporală, folosul general al economiei și, în special, pomologia (învățător Teodor Rotariu);

3. Îndrumare la propunerea fizicii împreună cu experimente cu aparate fizice prescrise pentru școlile populare (învățător Iacob Pop senior);

4. Îndrumare la instrucțiunea din gimnastică împreună cu exercițiile practice (învățător Petru Tofan).

Toate aceste operate au fost ascultate cu cel mai viu interes și primite cu aplauze animate. Una mi-aș permite a recomanda domnilor disertanți și, peste tot, domnilor învățători, adică, de a folosi și în școala poporală numai de aceea terminologia ce se folosește și în școlile secundare și, respectiv, cât numai se poate a introduce terminologia uzitată în școlile din România¹ (Nota redacției).

S-au mai pertractat mai multe propuneri referitoare la ameliorarea învățământului poporal, s-a decis înființarea de reuniuni filiale, s-a luat planul de învățământ la revizie și s-a dat unei comisii spre studiere și amplificare. S-a decis a se face pașii necesari pentru crearea unui post de director sau inspector general, casându-se toți ceilalți inspectori; regretăm însă că nu a fost primită. La acest obiect voi mai reveni...

Adunarea generală își va ține ședințele sale pe anul viitor la Sângeorgiu.

Ce bine ar fi când reuniuni de acestea s-ar înființa în toate părțile și când capii bisericii noastre s-ar îngriji mai mult de această chestiune. Dacă, însă, nici învățătorii din jurul rezidenței episcopoești nu au reuniune, unde au focarul, ce să zicem despre celelalte ținuturi. Dar destul.

Ședințele au decurs în cea mai frumoasă ordine. Nu pot decât să laud purtarea membrilor și să-i gratulez pentru interesul și însuflețirea manifestată în cauza școlii, atât de neglijată în alte părți, chiar și de cei datori și competenți.

¹ Unitatea terminologiei românești în toate ramurile științei este absolut necesar. Terminologiile introduse în România sunt, luându-se peste tot, mult mai bine, dar nu toate, căci dacă la noi dincoace vei afla vreo 30% rău alese, apoi și dincolo dai peste vreo 10% de absurdități. Aici se cere critică severă.

În 3 s-au întrunit toți învățătorii la un prânz comun în hotelul „Rahova” la care, cu bucurie, am salutat un număr frumos din inteligența locului, între care vicarul Moisiș, I. Mureșianu, Dr. Pop; corpul profesoral a fost bine reprezentat.

S-a toastat pentru Majestatea Sa Împăratul, pentru minister, episcop, vicarul Moisiș, președinte, reuniune, comitete, corpul profesoral, etc. Citez aici un pasaj din toastul bravului învățător Tergovetiu: *ridicat pentru bărbații de școală, mândru de această adunare, fericit între atâtea capi ai științelor, n-am alta decât a spune, salutare vouă, ore mult dorite, ce-mi vărsați în suflet atâtea visuri fericite și-mi pătrundeți simțul, salutare vouă frați de bărbăție răsăriți din sânul mândrei națiuni române și ați crescut ca și codrii înaltului Olimp.*

După terminarea toastelor oficiale, profesorul doctor Alexi, în un toast ridicat pentru bardul Vasile Alecsandri, arată cum că în ziua aceasta este o sărbătoare dublă, este ziua în

CORRESPONDENȚĂ DIN NĂSĂUD

care Românimea asistă la cea mai strălucită sărbătoare, este sărbătoarea triumfală a geniului românesc. Face istoricul premierei operei poetului nostru Vasile Alecsandri, *Cântecul gintei latine* la Montpellier, citește acea poezie, apoi face propunerea a se transmite marelui poet telegrama următoare:

Lui Vasile Alecsandri, Gara Mircești,

Ție Barde al națiunii române și al gintei latine. Ție care ai cântat cu duiosie durerile și suferințele românilor, ai eternizat glorioasele fapte ale străbunilor, ai înălțat prin mărețele și puternicele tale versuri reînviata vitejie română, ție-ți aducem cu viu sentiment și mândrie națională sincerele noastre gratulări și felicitări la distingerea recunoscută de societatea limbilor romanice prin cântecul tău sublim, cântecul gintei latine. Recunoașterea geniului tău este recunoașterea națiunii române, el ne-a stors lacrimi de bucurie, el ne inspiră fala și speranța, el este cel mai strălucit testament cultural, cea mai frumoasă sărbătoare națională pentru Românimea întreagă, este primul pas măreț la unirea tuturor fiicelor latine într-un corp viu, la o muncă nobilă și la aspirațiunea latină comună, pentru a cărei realizare să putem și noi răspunde odată geniului gintei latine cu cuvintele tale: Pe tine te-am reprezentat.

Atât toastul, cât și poezia și telegrama fură ascultate și primite între cele mai entuziaste strigări de *Să trăiască!*. Telegrama a fost subscrisă de peste 80 de inși. Marele poet a răspuns următoarele:

Dr. Alexi în Năsăud.

Salutare frățească tuturor românilor subscriși în depeșă. Sunt mândru de gratulările lor. Mulțumirile mele sincere.

Vasile Alecsandri.

SÂNGEORZUL

IOSIF E. NAGHIU

Istoria povestește că în veacul XIII regiunea Năsăudului a fost pustiită de tătari. Cronicarul Rogerius spune în „Miserabile Carmen”, din 14 decembrie 1450 că în această regiune erau trei biserici de lemn (capela lignea). Una din acestea era în Sângeorz¹.

Alt document al cronicarului Eftimie care a luat parte la răscoala împotriva lui Alexandru Lăpușneanu condusă de Ștefan Mâzgă „os de domn”, amintește de comuna Sângeorz². Răscoala a fost înăbușită, iar călugărul Eftimie s-a refugiat în Ardeal, probabil la Sângeorz. Căci Lăpușneanu scrie din Iași în 17 iulie 1566 (ex opido nostro las) bistrițenilor:

„Spectabiles et circumspecti Domini amici, vicini dilecti” că *un monah nebun (sceleratus) cu numele Eftimie* s-a refugiat zilele acestea la un *oarecare român cu numele Lazăr*, care locuiește între Sângeorz și Bârgău (inter villas Borgo et Szentgeorg vocatas). Roagă pe bistrițeni să-i dea ordin acelui Lazăr să-l ducă pe Eftimie la Bistrița, iar de acolo *in vinculis* să-l trimită la Iași.

Lăpușneanu comandă de la Bistrițeni diverse mărfuri. La sfârșitul scrisorii, le spune bistrițenilor că dacă nu-i vor preda pe Eftimie, o să cheme pe turci să cucerească Bistrița. Documentul e semnat: „Ex mandato Voevodae proprio Stephanus a Dees, secretarius Voivodae”³. Eftimie s-a refugiat în Ardeal (probabil a stat și prin Sângeorz). N-a fost trimis lui Lăpușneanu. Ștefan Bathory îi dă voie să propovăduiască în Ardeal. Știindu-l om cu multă carte, l-a trimis la Ipec, la Patriarhul Macarie, să-l sfințească de Episcop.

¹ *Arhiva Someșană*, nr. 17, pp. 165-177.

² Ștefan Meteș, *Istoria bisericii și a vieții religioase a Românilor din Transilvania*, p. 91.

³ Hurmuzachi, *Documente*, vol XI, nr. VII, pp. 558-559.

Pe la 1600, e pomenit în Sângeorz un preot cu numele Todor. Acesta era comandantul unei trupe numeroase de răsculați care luptau pentru Mihai Viteazul, ajuns stăpân al Ardealului¹.

Despre preoții din Sângeorz nu mai avem alte informațiuni până în 17 martie 1636, când magistratul Bistriței trimite la Mitropolitul Ardealului, Ghenadie de Brad, pe diaconul Miron din Sângeorz² spre a-l hirotoni de preot.

La 1640, biserica sângeorzenilor e devastată *de dușmani, așa că au rămas numai zidurile goale*³. Sătenii au adunat bani, iar un preot cu numele Miron, despre care se spune că a descoperit o comoară, *a plătit pe maeștrii. Biserica a fost edificată în 1669*.

IOSIF E. NAGHIU

Secolul XVIII aduce în tot Ardealul tulburări religioase. În conscripția de la 1733 găsim în Sângeorz pe Popa Constantin (ortodox hirotonit în Moldova)⁴. Mai târziu, popa Constantin s-a călugărit și a întemeiat în Sângeorz o mănăstire, numită Pocrov. Există o mănăstire cu numele Pocrov și în regiunea Neamțului, înălțată tot de un năsăudean. un băiat de țăran, din satul Gledin (județul Năsăud), care în 1697 se călugărește la Mănăstirea Neamțului. Mai târziu ajunge Episcop de Roman. Din cauze politice, trebui să se refugieze din Moldova. Episcopul Pahomie (acesta i-a fost numele monahal) s-a adăpostit câțva timp și la Mănăstirea Pocrov din Sângeorz⁵. De aici s-a refugiat la Mănăstirea Strâmba-Firizului (Someș) de unde a trecut în Polonia⁶.

La 1767, mănăstirea nu mai are nici un călugăr.

La 1750-1752 e amintit călugărul Atanasie din Sângeorz ca învățând carte pe copii. Tot din Sângeorz e și Vasile, fiul Popii Roșu, care s-a reîntors din Moldova și pe la 1752 e „dascâl” în regiunea Năsăudului⁷.

În 22 mai 1761, Ștefan Waldhutter de Adlershausen, comitele sașilor, dă ordin magistratului Bistriței să facă ancheta ordonată de Curtea din Viena. În Țara Năsăudului rezultatele au dovedit că locuitorii nu voiesc să audă de uniație. În Sângeorz, ancheta a fost făcută de Peter Theil și Weinrich în 29 mai 1761, în prezența protopopului uniat Lupul Naszodi: „Cu toate admonestările, sătenii nu voiesc să fie singuratec interogați și în numele lor declară Vasile Mărcuș, Andrei Georgieș, Oniga a Nicolae, Grigore a Popii și Grigore Vărvări, că nici într-un caz nu vreau să fiu uniți. Și chiar dacă va veni generalul comandant, în persoană, tot așa vor spune și ca confirmare a celor declarate întreaga adunare strigă: *Odată cu capul nu ne-om da uniți*. Iar judele satului adaogă că la caz dacă toți neuniții vor fi tăiați cu sabia și din cauza aceasta se va nimici întreaga țară, atunci și ei, Sângeorzenii, pot

¹ Ștefan Meteș, *op. cit.*, p. 175 (după N. Iorga, *Studii și documente*, vol I-II, p. 15).

² *Arhiva Someșană*, nr. 21, p. 465.

³ *Ibidem*.

⁴ A fost publicată de G. Bogdan-Duică (*Convorbiri Literare*, 1896), N. Togan (*Transilvania*, 1889), A. Bunea – Inocențiu Micu Klein (1900). Pentru regiunea Năsăudului datele au fost publicate după Arhivele Bistriței de V. Șotropa (Anuarul Institutului de Istorie Națională, vol. III, pp. 264-272).

⁵ *Țara de Sus*, Satu Mare, 1924, Anul I, pp. 10-11.

⁶ Ștefan Meteș, *op. cit.*, p. 497.

⁷ *Arhiva Someșană*, nr. 11, p. 77.

pieri împreună cu ceilalți, în fine totuși vor avea avantajul că începutul nu se va face cu ei, deci vor avea încă timp să-și apuce puținile și să se mântuie pe înălțimile munților”¹.

Autoritățile au acceptat trădarea celor 10. Locuitorii din Țara Năsăudului au făcut un memoriu – *Suplex libellus Deputationis Bistricianae neunitate ad Episcopum Dyonisium*. Ddo. 6/26 Iunii 1763.

În memoriul acesta, adresat Episcopului Dionisie Novacovici, locuitorii cer să le trimită preoți neuniți și descriu în termeni tragici soarta lor – „Preoții uniți însoțiți de soldați catolici cutreieră toate satele românești, prind câte șase dintre oamenii mai bătrâni și-i întreabă: Voiți să fiți uniți? Aceia dintre cei întrebați care răspund cu ba, sunt legați și aruncați în temniță, ba unii dintre dâșii sunt bătuți fără de milă, iar aceia care nu pot să fie prinși, sunt pedepsiți cu amendă de câte 20-30 florini. Soldații nemți fac afară de acestea mari achizițiuni prin sate și mistuie puținele proviziuni ale țăranului sărac. Noi ne prăpădim trupeș-

SÂNGEORZUL

te și sufletește, noi murim ca vitele și suntem deopotrivă cu turma de oi, lipsită de păstor. Dacă Tu, Prea Sfinte Părinte, nu Te vei îndura de noi și nu ne vei da ajutor și mângâiere, nu ne mai întorcem acasă, unde ne așteaptă închisoarea și pedepsele, ci pribegim în alte țări, unde putem să rămânem liniștiți în legea noastră, căci suntem hotărâți a pieri mai bucuroși, decât să primim uniunea. Dacă e cu puțință, trimite-ne un preot neunit, ca să nu ne prăpădim”².

Episcopul Dionisie Novacovici n-a putut face nimic. Nu avea dreptul să trimită preoți acolo unde stăpânirea a stabilit că oamenii sunt uniți. Delegații s-au prezentat cu doleanțele lor la Guvernul Ardelean, spunând printre altele: „Vom face toate serviciile ca părinții noștri, vom plăti dăjdi și biruri, numai însă dacă ni se va lăsa legea noastră și ni va încuviința noi preoți neuniți”.

În loc de a asculta doleanțele întemeiate ale delegaților, Guvernul i-a obligat să se supună Episcopului Petru Pavel Aron.

Sângeorzul încă a devenit în scurt timp unit. Biserica ortodoxă, după militarizare, a fost transformată în biserică unită. Aducând mari favoruri militarizarea graniței năsăudene, locuitorii au acceptat și uniația. Cei ce nu voiau s-o primească s-au refugiat în Moldova. Din neamul acestor *bejenari* sau *bejeni* se trage povestitorul moldovean Ion Creangă.

După război, ortodoxia a început să renască și în Sângeorz. Prin osârdia ieromonahului Ioachim Bâznog s-a zidit o biserică ortodoxă, care a fost sfințită în 15 august 1926 de răposatul protoiereu Grigore Pletosu, delegat al Episcopului Nicolae Ivan.

Anul acesta, prin hărnicia părintelui Ioan Bunea, s-a zidit a doua biserică în Sângeorz care a fost sfințită în 18 Iulie 1937, de P. S. Episcop Nicolae Colan al Clujului³.

¹ *Idem*, nr. 21, pp. 465-466.

² Hurmuzaki, *op. cit.*, p. 225.

³ Articolul a apărut în *Calendarul Episcopiei Ortodoxe Române a Clujului* – pe anul 1938.

Sângeorzanul SILVIU SOHORCA la conducerea Societății literaro-bisericești „Alexi-Șincai”

ALEXANDRU DĂRĂBAN

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, societatea românească ardeleană trece de la militantismul politic al revoluției de la 1848, la militantismul cultural. Această epocă înregistrează fenomenul de agregare culturală prin înființarea a numeroase instituții, societăți, reuniuni cu scopul declarat de cultivare a limbii și literaturii române. Actul cultural se verticalizează la toate nivelurile societății și prin pătrunderea cărții în diferite medii sociale, cu intenția de a contribui la ridicarea materială și spirituală a tuturor românilor. Cel mai eficient mijloc de răspândire a cuvântului scris a fost înființarea de biblioteci, în toate zonele Transilvaniei¹.

O societate culturală de mare tradiție, în rândul tineretului studios a fost și Societatea "Alexi-Șincai" a teologilor din Gherla, înființată în 1869 și având una dintre cele mai mari biblioteci din această zonă. Către sfârșitul secolului număra aproape 800 de volume² din cele mai diverse domenii și având legături cu marile edituri, librării și instituții din întreg spațiul românesc³. Printre valoroșii sprijinitori al Societății amintim pe Timotei Cipariu, Vasile Alecsandri, George Barițiu, B. P. Hașdeu, Vasile Lucaciu, Vasile Hossu, Iuliu Hossu și alții⁴

¹ Lucia Turc, <http://www.bcuculuj.ro/bibliorev/arhiva/nr.17>.

² *Foaia școlastică*, V, 1887, nr. 13, p. 102.

³ Lucia Turc, art. cit.

⁴ *Tribuna Ardealului*, Cluj, Anul II, 1941, nr. 137 (4 martie), p. 4.

În rândurile ce urmează vă vom face cunoscut despre o ședință a acestei societăți care a avut loc la Gherla, la data de 19 Iunie 1875, societate care avea datina ca tot la doi ani se dea publicității o relatare generală despre activitatea și progresul membrilor ei ordinari, precum și despre starea bibliotecii și a casei, „că așa să se convingă Onoratul Public românesc despre domnii membri fondatori și binefăcătorii acestei societăți, dacă ea într-adevăr progresează sau regresează. În cadrul acestei ședințe, după cum se va vedea, s-a ales președintele, acesta fiind sângeorzanul nostru, student la teologie, Silviu Sohorca.

Al treilea Raport general al societății literaro-bisericești „Alexi-Șincai” cu privire la activitatea și administrarea ei de la al doilea raport general, publicat în 29 mai 1873, până în prezent 19 iunie 1875.

Membrii ordinari ai acestei societăți au ținut în decursul acestor doi ani 38 de ședințe dintre care 33 au fost ordinare și 5 extraordinare. Activitatea membrilor, dezvoltată în decursul acestor ședințe afară de declamațiuni, alese din cei mai renumiți poeți naționali și

ALEXANDRU DĂRĂBAN

declamate de către membrii ordinari ai societății, — se cuprinde în următoarele elaborate, dintre care cele mai multe s-au descris și în Organul societății „Steaua Mariei”.

a) Disertațiuni bisericești, istorice, naționale, politice, lingvistice, schițe scurte și alte opere originale:

„Superbia” de S. Onighi, „Puterea științei”, „Unde e fericirea”, „Două doruri” (schiță), „Ceva din viața poporului”, „Eticheta”, „Lexiconul de conversație după moda veche și nouă” „Refugiul”, „Viitorul” (schiță), „Știința și fericirea” 3/15 mai (disertație în ședință extraordinară din 3/15 mai a.c.) — de Ioane Popiliu. „Cuvânt de deschidere la ședința a IV-a ordinară din 1874” „Romani din 4 unghiuri” (discurs citit în ședința 2/15 mai 1874) de Ioan Dorosiu, „Operațiunile strategice a prefectului erou Avram Iancu în lupta pentru libertate din 1848”, „Europa în fața dezlegării chestiunii orientale” de Mihai Pop, „Prin ce poate deveni națiunea noastră glorioasă”, „O privire fugitivă asupra soclului modern și asupra meritului și dementului acestuia în genere și în special, relativ la națiunea română”, „O privire fugitivă asupra fazelor, prin care au trecut națiunea noastră românească din regatul de sub coroana lui Ștefan de la colonizarea ei până la anul 1848”. „Amalia” (nuvelă originală) de Ioan Marchesiu, „Știința: puterea și necesitatea ei” de Ioan Bulbuc. „Discursul ținut 3/15 mai 1874” de Dr. V. Lucaciu. „Tricolorul românesc” de Teodor Mărgineanu. „Cum au fost condițiunile și promisiunile vechiului așezământ”. „Cuvânt funebru pentru celebrarea parastasului lui Andrei Mureșianu”, „Lipsa și puterea educației cu privire la poporul nostru” de Auxențiu Mureșianu, „Discurs cu ocazia ocupării scaunului prezidiului”. „Discurs cu ocazia deschiderii ședinței extraordinare din 3/15 mai a.c. de Ioan Cupcea. „Măsurarea timpului” de Aug. Mertiaru. „Predica pentru Duminica a XXXIII-a după Rusalii” de Clemente Pop. „Idea fericirii” de Pompeiu Mureșianu. „Cuvânt funebru la înmormântarea fericitului confrate și amic Vasiliu Ortianu” . „Prețul limbii naționale” (disertație în ședința din 3/15 mai a.c.). — „Spini și roze” (narațiune morală). „Predica pentru Duminica I după

Botez” de Silviu Sohorca. „Cum trebuie să declamăm” (schiță retorică), „Ceremonie de înmormântare” de Andrei Centea.

b) Poezie:

„Suvenire din Ardeal”, „Inima mea”, „Iarna”, „Epigrame” de Ioan Popiliu, „Mare ești Doamne”, „La frații mei Români” de Silviu B. Sohorca. „Imnul lui Traian” (baladă), „Orfana din ginta latină” (baladă) de Mihai Pop. „Crez și Solon” de Las. Papiu, „Către mama mea tristă”, „Aș dori” de Samson Onighi, „Frunză verde”, „Vocea durerii”, „Domnia întunericului”, „Geniul bun” (declamată în ședința extraordinară din 3/15 mai a.c.), „Epigramă” de Teodor Mărgineanu.

c) Traduceri și culegeri de sentințe și asemănări clasice din autori varii:

„Spicuri” de Tiberiu Gelu, „Faptele îndurării”, „Libertatea”, „Fericirea”, „Amiciția”, „Catholicismul” (din descrierile morale ale teologilor din Tirravia), „Urmele sângeroase” (nuvelă) de Ioan Marcheșiu, „Noptile sfântului Augustin” (continuare din anii trecuți) de I. Bulbuc; „Sentințe de aur”, „Sentințe din autorii clasici”, de Ion Popiliu; „A doua căsătorie” (nuvelă franceză), „Asemănări aplecavere la predică”, „Ziceri de aur”, „Rugăciunea unui picur de rouă” (alegorie) de Silviu Sohorca; „Epistola unei mame despre

**Sângeorzanul SILVIU SOHORCA la conducerea Societății literaro-bisericești
„Alexi-Șincai”**

ultimele momente a fiicei sale poetice” (religioasă-morală) de Auxențiu Mureșianu; „Din zicerile unor scriitori mai renumiți”, „Răzbunarea creștinească”, „Ce poate suferi o mamă” de Clemente Pop; „Nunta la Romani”, „Cerșetorul orb” de Ion Cupcea; „O scenă din războiul franco-european” de M. Pop.

d) Opul de predici pentru toate Duminicile de peste an, susceptibilă spre lucrare încă de către cei dintâi membri ai acestei societăți, cu finirea acestui an scolastic este completat și înaintat spre revedere, aprobare la Veneratul Ordinariat.

Sperăm, că cu începutul anului viitor scolastic vom fi în plăcuta poziție de a scrie anunț de prenumerațiune la acest op. După darea acestui tom de predici, societatea are de cuget să lucreze al doilea tom, ce are să cuprindă predici pentru toate sărbătorile de peste an. Începutul e făcut, căci o parte din aceste predici sunt lucrate și criticate de către comitetul revizor, iar celelalte se vor succede spre lucrare de către membrii societății îndată după darea tomului I. Membrii comitetului revizor pentru criticarea predicilor incluse pentru aceste opuri în acest an a constatat din următorii membri: Christofor Turturianu, A. Mureșianu, Silviu Sohorca, Georgiu Podina, Iuliu Dobosiu, August. Mertiariu, L. Rausu, Aless. Pop, Teodor Mărgineanu. — Organul societății „Steaua Marei” care în acest an a ieșit regulat în toată săptămâna, a fost redirijat de un comitet constatat din următorii 5 membri: Ioan Marchesiu Clemente Pop, I. Popiliu, M. Pop, Pompeiu Mureșianu; iar scriitorii editori ai acestei foi în anul acesta au fost: Georgiu Filip și Alessandro Pop, care prin diligența ce au manifestat-o întru descrierea acestui organ, au făcut o plăcere deosebită societății.

II. Societatea noastră, în vigoarea articolelor din statutele ei, consta din membri ordinari, care sunt numai alumni seminariali; din membrii fondatori, care solvesc odată pentru totdeauna 10 florini v.a., și din membri binefăcători, care se distinge față cu societatea prin orice fel de donațiuni. Membrii ordinari în acest an au fost de toți 64.

1. Membri fondatori în decursul acestor doi ani nu s-au înscris.

2. Membri binefăcători, care au donat societății bani, cărți, și jurnale sunt următorii:

a) cu banii : Onoratul Domn Ștefan Achim 21 florini v.a.

b) cu cărți : Domnii Georgiu Barițiu, Timotei Cipariu, Dr. Anastasiu Fătu, Ladislau Vaida, Mihail Nagy canonic, Dr. Ioan Batiu profesor de seminar teologic, I. M. Moldovanu profesor gimnaziu, Titu Liviu Maiorescu ministru cultelor în România, Justin Popfiu profesor, Inocențiu Moise arhimandrit în Hușii Romanului, Societatea pentru învățătura poporului în București, Petru Bran protopop și profesor, Simion Hortopan proprietar, Meletiu Drăghici, protoprezbiter, Demetriu Dragoș capelan, Alessandru Bene, Societatea Academică Română din București, Dr. Julie Dragoș, Georgiu Pasca profesor seminar, Alessandru Mica profesor, Ioan Ivasco, Ioan Marchesiu teolog, Gabriel Sabău teolog, Eugeniu Sabin, Ioan Papiu, Anania Hossu teolog, Ioan Popiliu teolog, Simion Fl. Marian; de la fericitul profesor de studii teologice și conducători al acestei societăți ne-a rămas ca suvenir 22 de opuri.

c) Cu jurnale: d.d. redactori dincolo de Carpați de la ziarele: „Trompeta Carpaților”, „Convorbiri literare”, „Revista Contemporană”, „Foaia Familia”, „Reforma”, „Darabana”,

ALEXANDRU DĂRĂBAN

„Buciumul român”, „Revista științifică”, 11 (în anul trecut: „Semănătorul” și „Viitorul”) dincoace de Carpați, „Transilvania”, „Albina”, „Gura Satului”, „Federațiunea”, „Economul” și „Pricoliciul”.

III. După cum se constată din raportul comisiei pentru cercetarea bibliotecii și a arhivei, — biblioteca conține în prezent 423 de opuri în 477 tomuri (494 volume). Precum se vede biblioteca societății da la ultimul raport public a crescut cu un număr considerabil de cărți, parte cumpărate pe spesele societății. Jurnale în acest an societatea a avut de toate 20.

IV. Starea casei. Societatea dispune peste o sumă de bani de 533 florini 47., din care o parte însemnată se află în obligațiuni valide, date spre fructificare pe la membrii ordinari, iar o parte se afla depusă în bancnote la casierul societății.

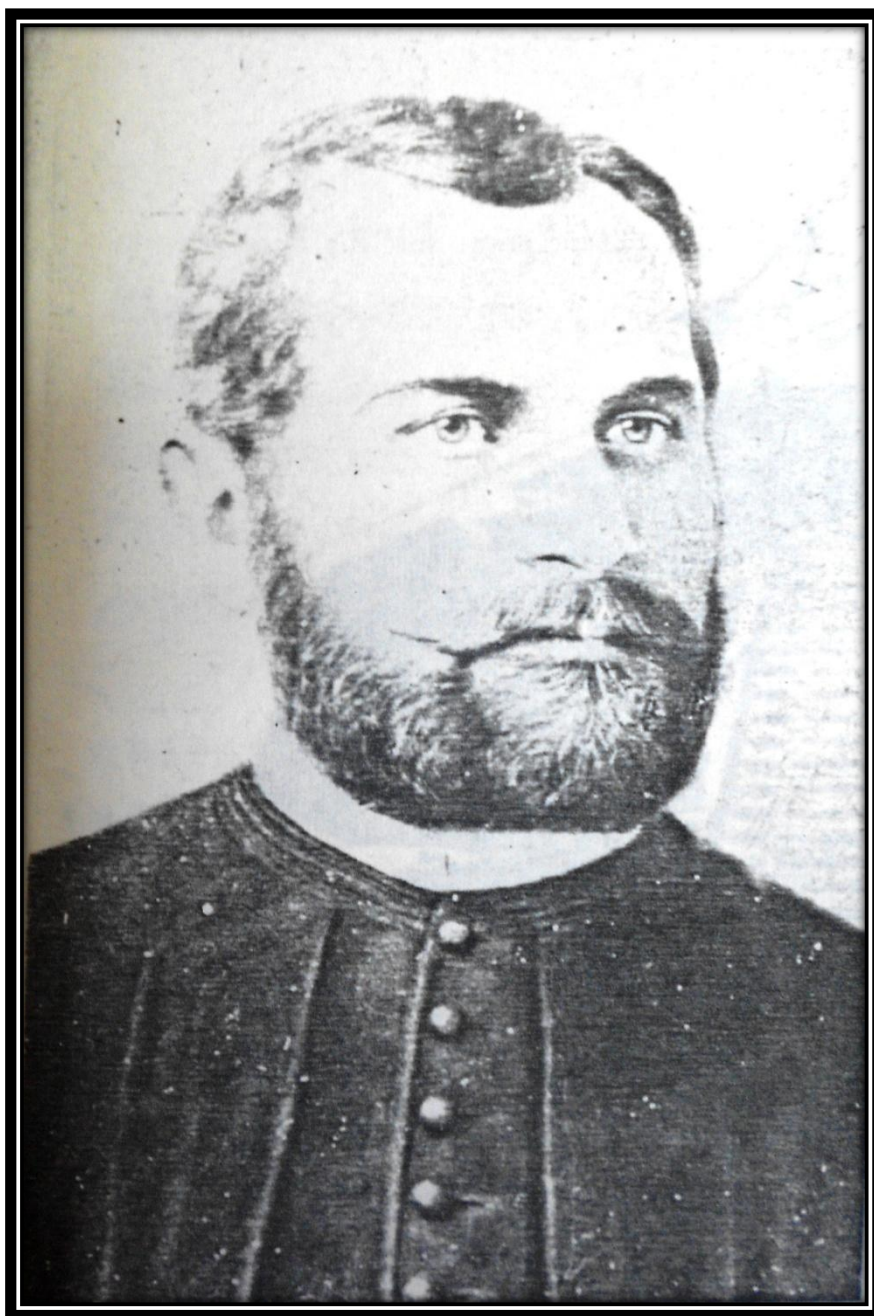
V. Noua constituire a societății pentru anul scolastic viitor. În 10 iunie, a.c. toți membrii în frunte cu conducătorul Atanasiu Demian, profesor de studii teologice, s-au întrunit în o ședință, convocată anume spre acest scop. Înainte de a se purcede la noua alegere a oficialilor, președintele fungent I. Cupcea, luând cuvântul și mulțumind societății, în numele său și a celorlalți oficiali prin niște cuvinte meritoase și bine simțite pentru încrederea ce li s-au dat, — depun mandatele părăsind fiecare locul între vivatele membrilor. Conducătorul exprimă foștilor oficiali în numele societății cea mai vie complăcere pentru exactitatea, ce au manifestat toți în ducerea oficiilor lor. După aceea se intonează de către întreaga adunare cu multă pietate „Împărate ceresc”. Se alege o comisie pentru scrutinul bilelor și un notar ad-hoc. Conducătorul pune la ordine alegerea președintelui, care conform articolului 6 din statute se face prin vot secret. Din 59 membri prezenți au votat 58. Cercându-se rezultatul votării s-a aflat egalitate de voturi, obținând Silvia Sohorca 29, iar Auxențiu Mureșianu încă 29 de voturi, ambii teologi de anul al III-lea. Conducătorul înainte de toate a exprimat părerea de bine pentru purcederea matură a membrilor laudându-i, că s-au grupat cu voturile lor pe lângă doi indivizi, care pentru zelul și activitatea lor au binemeritat

întru înaintarea și înflorirea acestei societăți; de chiar apoi, că unicul mijloc, prin care s-ar putea ajunge la un rezultat nezgomotos; tragerea la sorți între acești doi. Întru aceea intra în sala adunării supraveghetorul societății Rass de Demetriu Coroianu, canonici și Rector seminar, între cele mai călduroase vivate, care încunoștințat fiind de rară coincidență încă recomanda tragerea la sorți. Soarta căzu pe Silviu B. Sohorca. De vicepreședinte Ioan Popiliu, teolog din anul II. De notari A. Centea teolog de anul I. De notar al ședințelor Pompei Mureșianu teolog de anul I. De casier Iosif Filipanu teolog de anul III. De bibliotecar Aug. Mertiaru teolog de anul II. De controlor Geogiu Filip, teolog de anul I. De arhivar Pop Gelu teolog de anul I. Astfel se termina constituirea noului oficiu în cea mai deplină armonie. Conducătorul ținând o vorbire scurtă în care-și manifesta complăcerea pentru armonia observată, ridică ședința și depărtându-se împreună cu Rdss. D. supraveghetor, corul intona „mulți ani !” Primească atributele noastre de mulțămîță și recunoștință toți acei d.d. redactori, autori și donatori enumerați în punctul II sub literale a, b, c, care au avut bunătatea de a ne gratifica pe seama societății câte un exemplar, — din ziarele, din opurile ce au dat sau poziționat ; fie siguri toți binefăcătorii societății noastre, că noi le păstrăm cele mai sincere și

**Sângeorzanul SILVIU SOHORCA la conducerea Societății literaro-bisericești
„Alexi-Șincai”**

vii expresii de stima și recunoștință și ca ajutorul lor material sau spiritual îl vom folosi ca un fir uziliar pentru a tinde cât mai iute către limanul salutar al perfecționării¹.

¹ *Federașiunea*, Budapesta, Anul VI, 1875, nr. 44-45, pp. 138-139.

Preotul greco-catolic Silviu Sohorca
(Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud – Fond George Uza)

MULȚUMITĂ PUBLICĂ

ARTEMIU PUBLIU ALEXI

La concertul aranjat, în mai, de tinerimea românească de la gimnaziul din Blaj cu venitul destinat în folosul societății de lectură a acelei junimi, a mai inclus din Sângeorgiul Român prin d-l Mihai Domide 4 florini 50 creițari și, apoi, de la d-l Simion Tanco (paroh) – un florin, de la Nicolae Georgiță (coop.) – un florin, de la d-l notar Maxim Haliță – un florin, de la Alexandru Șteopoaie (învățător) – 50 creițari și de la Mihai Domide un florin, căroră subscrisul le aduce, în numele junimii, cea mai profundă mulțumită publică. Adăugându-se aceștia la suma de 111 florini și 50 creițari, fac venitul total de 116 florini din care, trăgându-se spesele concertului, rămâne venit curat de 103 florini. Cu această sumă s-a decis a se cumpăra cărți românești și, cu deosebire istorice, pentru care scop s-au dat unui domn profesor gimnazial suma cuvenită¹.

Restituiri

¹ *Federațiunea, Pesta, Anul I, 1868, nr. 112, p. 441.*

II

Jurnal de front (1914-1915)

SUBLOCOTENENTUL IUSTIN SOHORCA IN PRIMUL RAZBOI
MONDIAL

JURNAL DE FRONT (1914-1915)

- III -

IUSTIN SOHORCA

23. II. Marți

Dimineața am mers cu degetul la alt doctor în orașul Sulejow. Oraș mărișor și destul de regulat, dar jidovesc. M-a legat și a pus medicină. În oraș sunt diferite fabrici și gară. Am vizitat o fabrică de scânduri. Trenul circulă fiind folosit de armata noastră și germană. Mă bucur că nu trebuie să merg în spital. Deodată cu mine au fost la medic încă 30 arbitări, dintre care doi merg la spital, doi sunt luați ca morboși, ceilalți deși morboși (vătămați) au fost trimiși la lucru, mai pedepsindu-i cu 10 bote și câte două ore legat. Așa se curează și se tratează bieții arbitări. Ce e mai mult. Alaltăieri au fost trimiși la spital ca morboși trei oameni de-ai noștri pe care, însă astăzi, i-au reîntors la abtailung așa morboși cum au fost. Abia sosit din Lubkowan, am mâncat repede căci am fost trimis iarăși ca ordonanță la Divis. Com. aici am convenit cu doi colegi români greco-ortodocși, Brătulescu Ioan și Stroia Ioan, ambii din Banat, ținutul Făgetului. Am povestit multe, de toate. Ei sunt împărțiți la ștabul diviziei. Un lucru m-a frapat, păzirea alor șase spioni ruși, între care unul soldat de-al nostru. Acesta din urmă se zice că e dezertor arbităr. Toți își așteaptă judecata care, în timpurile aceste, este scurtă și sentința una. Sărmanii, în afară de soldat, au fost lucrători la o fabrică în Varșovia de unde au fugit peste șanțurile ruse trecând către ale noastre. Aici au fost prinși ca spioni, deși pot fi nevinovați. Mă cuget cum ar fi și pe la noi, câte jertfe, câți nevinovați ar exista ca și trădători și spioni în un caz...

24. II. Miercuri

Ziua a trecut cu bine. Am fost iarăși la medic cu degetul. Merge spre bine. Sunt trimis stabil tot a doua zi ca ord. la Div. Com. Tunul sună rar și departe. Am avut o seară plăcută căci a sosit de la șvarm o parte din muzica reg. 31 care ne-a delectat cu câteva cântări între care a fost și marșul lui Mihai eroul. M-am pomenit și eu că pășesc alături cu compania de ștab după tactul acestui marș frumos. Eram mândru că merg la sunetul acordurilor marșului celui mai român dintre români. Mă gândeam la farmecul ce-l pot da aceste acorduri între alte împrejurări și cu altă ocaziune... Noaptea a fost un vehement atac.

IUSTIN SOHORCA

25. II. Joi

Ziua a trecut cu bine. Oamenii au lucrat tot la drumul ce duce de la Jaksonek la Dombrowa. Tunul sună departe.

26. II. Vineri

Ca ieri întru toate.

27. II. Sâmbătă

Dimineața. Azi am fost la medic în orașul Salojow unde am convenit cu medicul dr. Albu fost conșcolar cu Aurel în Năsăud. tot acolo am convenit cu Vasile Oanea consătean al meu. Oamenii noștri am venit de la lucru mai devreme pentru că s-au împărțit haine nouă cui au fost rele. Am spălat și eu pantalonii noi. Tunul sună rar și departe.

28. II. Duminică

Nimic nou. Oamenii noștri au continuat lucrul la drumul dintre Dombrowa și Jaksonek. Lucrul să face de la început de la un capăt cu ai noștri, de la alt capăt cu cei de la reg. 51.

1. III. Luni

Am fost la medic ca să-mi lege degetul. Fiind trimis la poștă din vorbă în vorbă am spus că sunt învățător. Spre marea mea surprindere am aflat că toți cei de la poșta nr. 43 sunt români învățători. Am fost tratat de unul cu rum și țigarete. După întoarcerea de la medic am fost trimis ca ordonanță la divizie. Seara am petrecut-o binișor, căci un tunar ce-a venit de mas la ștab comp. a făcut probă de spiritism cu masa. A zis adică către șapte feciori să pună mâinile pe masă și să stea așa 15 minute. Vorbea tare, râsul și fumatul este permis 14 minute, de aici încolo să fie, încât se poate, liniște. După împlinirea celor 15 minute, tunarul – ungur – a început a zbiera către masă: „Most en vagyok a te garda des te azt fogod csinalni mit en parancsolok. Emelkendj fel!” masa sta nemișcată. „No emelkedj fel!”. Tot așa feciorii pufnesc. „Ezt nem ertem mi lehat az oka”. Cu ton mai tare: „Emelkedj fel!”. Masa pleacă, să ridică. „Meg jolban!”. Se apucă ungurul de dunga mesei, cearcă în toată forma până când masa să așează la loc. „Na ijazan ezt a dolgot nem ertem! Miert nem sikerul. Az asztal a hibas”. Așa-i, zic eu, masa e de vină, căci pe lângă că e rea și legată cu sfoară, este din Rusia și nu pricepe ungurește, ci sau rusește sau polonește. La aceasta însă nu pricepi dumneata. Spiritismul nu a succes spre rușinea tunarului. Totuși succes a avut tunarul, căci a făcut o seară plăcută feciorilor cauzând ilaritate generală.

2. III. Marți

Oamenii noștri au avut rast, dar au mers la scaldă cale de cca 14 km. A nins toată noaptea așa încât zăpada a fost groasă și tot ținutul a luat aspectul unei ierni grele. Dimineața, tunarul de aseară a mai probat cu spiritismul tot cu același succes. Altcum nimic nou, sunete de bătăi nu se văd.

JURNAL DE FRONT (1914-1915) – III –

3. III. Miercuri

Am fost la medic unde am condus și pe alți opt soldați. Toată ziua cu puține întreruperi a nins. Nimic nou.

4. III. Joi

Am fost ordonanță la divizie. Oamenii noștri au continuat lucrul la drum. Noaptea de la ora 10 rușii au aranjat un atac vehement. Tunurile, puștile și mitralierele sunau înfiorător. Lupta s-a continuat toată noaptea, ba și a doua zi întreagă.

5. III. Vineri

Am fost la medic la Sulajow împreună cu alți 13 morboși pe care i-am condus eu. Bieții, în adevăr morboși, n-au avut încredere și au fost trimiși la lucru. Poate că vor fi și pedepsiți. Ceea ce n-am crezut, am văzut. Arbaitării care, din cauză de morb, au fost la spital după reînsănătoșire sunt trimiși în linia de foc. M-am întâlnit cu o companie de la 63 ce sosea din Bistrița. Între aceștia erau patru foști arbaitări și Grigore Joja și Gavrilă Mutu. Orașul Sulajow e granița Gub. Radomsk și Pietrkovska. Însuși orașul acesta se află în Gub. Pietrkovska. Lupta începută de ruși, azi noapte, s-a continuat cu foarte puține întreruperi toată ziua. Se povestește – din gura unui soldat german – că la un atac de la Varșovia efectuat în zilele trecute – au căzut 10.000 nemți.

6. III. Sâmbătă

Am fost ca ordonanță. Toată ziua s-a auzit un evident foc de tunuri și puști. Se vede că ambele părți sunt hotărâte la tacuri dese și decisive. Fiind așezat telefon în comuna Jaksonik nu mai este lipsă de ordonanță la divizie, ci în toată ziua după amiază unul din cei doi ordonanțe trebuie să meargă la Dombrowa după abfertigung. Îmi pare rău că nu mai merg ca ordonanță stabil câte o zi la divizie că acolo conveneam cu colegii. Stroia, Roșală, Hanzu și Brătulescu cu care povesteam multe îmi trecea vremea mai ușor și dorul de comentariile ce le făceau odinioară la soba din cancelaria școlii.

7. III. Duminică

Am fost la Sulajow, apoi la Dombrowa după poruncă și îndărăt, în fine am schimbat ora de la telefon. Cu acestea am făcut azi un drum de cel puțin 20 km. Tunurile azi au sunat des, iar noaptea a fost un atac vehement. După mișcarea trupelor se vede că în anumite locuri să dau lupte strașnice. După amiază a sosit poruncă ca trupa noastră are să se mute din comuna Jaksonek la Dombrowa, căci în locul nostru au să vie sanitați și prin unele că și au să instaleze spitale. Din faptul acesta se poate deduce că să așteaptă lupte grele și sângeroase deoarece comuna Jaksonek se află în dosul liniei de foc, la o depărtare de cca 4-5 km. Sigur numărul mormintelor abia închise, aflătoare în grădina unde am fost un cvartir, se vor spori cu altele noi. Cine știe cu câte?

8. III. Luni

Am stat ca ordonanță la telefon până dimineața la ora 8, până când am mers ca să-mi pachetez averea, căci ne-am mutat de la Jaksonek spre sud la 4 km. în comuna mare Dombrowa, așezată pe malul drept al râului Czarna. Îndată după sosire am fost trimis ca ordonanță la divizie, deși nu mi-a fost rândul meu ci a lui Sut. Degeaba el a fost conșcolar cu căprarul din cancelarie și, oricum, îl părtinește. Săracii nici prin minte nu le trece că eu abia aștept să fiu trimis ca ordonanță la divizie unde mă aflu în elementul meu, căci acolo convin cu colegii, afară de aceasta soldații din ștab comp. fiind toți români deștepți, îmi petrec timpul foarte bine. Deși tunul urlă aproape, de te înfioară până la suflet, totuși acești soldați de la reg. 31, făgărășeni, sibieni și bănățeni, prin doinele lor apoi seara prin jocurile lor fac ca pe câteva momente să uiți că sunt în război. Oamenii noștri până la amiază, au lucrat tot la drum, cărând cu spatele bărnișoare din pădure, cale de 2,5 km. lucru greu și obositor, dar luând în considerare primejdiile războiului, totuși mai ușor decât a celor din linia de foc.

9. III. Marți

Oamenii noștri au lucrat tot la drum. Tunul a sunat mai rar. Am fost ordonanță la divizie până după amiază. Unui învățător de aici i-a scris nevasta că ar fi bine să se refugieze în România, căci pe acolo circulă vești neîndătinate, de invazie de la (...). Se aude vestea că guvernele țărilor aliate, Germania și Ungaria au dat voie celor de acasă, ca în cazul când n-ar avea alimente, să meargă în țările neutrale, unde pot ajunge ușor la cele trebuincioase, căci țările noastre cu toată bunăvoința, nu se pot îngriji de ei. Ar fi rău și trist acest lucru. Ar însemna atâta ca și când s-ar zice: „Măi oameni, v-am luat feciorii, soții, v-am luat banii, sângele, bucatele, vitele și bunul vostru și le-am folosit cum am știut, acum vouă celor rămași fără ajutor, orfani și văduve, vă dau un ștreang, mergeți și vă spânzurați, ori sunteți liberi să pieriți de foame”.

Astăzi am fost mai mulți morboși la medic. Dintre ei au fost îndrumați la spital doi inși, între care să află și Salig Mozes, purșul d-lui Oberlait... Ceea ce a însemnat în lucrul acesta, la aparență de tot comun, este că lui Salig i s-a dat din cancelarie un document special cu care, după reînsănătoșire, să se poată scăpa de trimiterea în linia de foc. E lucru firesc și foarte nobil din partea administratorilor noștri, dar e nedreptate strigătoare la cer, căci la alți bieți arbitări ce au mers la spital nu li s-au dat asemenea documente, ci au fost lăsați fără considerare să fie trimiși în linia de foc. N-am crezut lucrul acesta, dar m-am convins singur, când am văzut patru foști arbitări mergând în marș campanie către linia de foc. Fierbe necazul și indignarea în mine, dar trebuie să tac, căci soarta lui Salig în acest abtailing, bătut de soartă, este mai favorabilă decât a adevăraților lucrători, slăbiți și supti în greutate și răbdări nemăsurate. Aceasta cu atât mai vârtos cu cât Salig este purșul conducerii noastre. Până când va merge tot așa? Până când, of Doamne, vei răbda nedreptatea?

Noaptea a ars o casă în sat unde au fost cvartiruiți telefoniști și arbitări de ai noștri. De vină sunt telefoniștii care au băut ceai și au copt plăcinte. La mulți dintre ai noștri le-a ars toată „averea”. Către ziuă a fost un atac vehement, căci tunul vuia grozav de des.

JURNAL DE FRONT (1914-1915) – III –

10. III. Miercuri

Nimic nou, tunul sună rar. Oamenii noștri au început construirea unui turn-observator de 30 metri înalt.

11. III. Joi

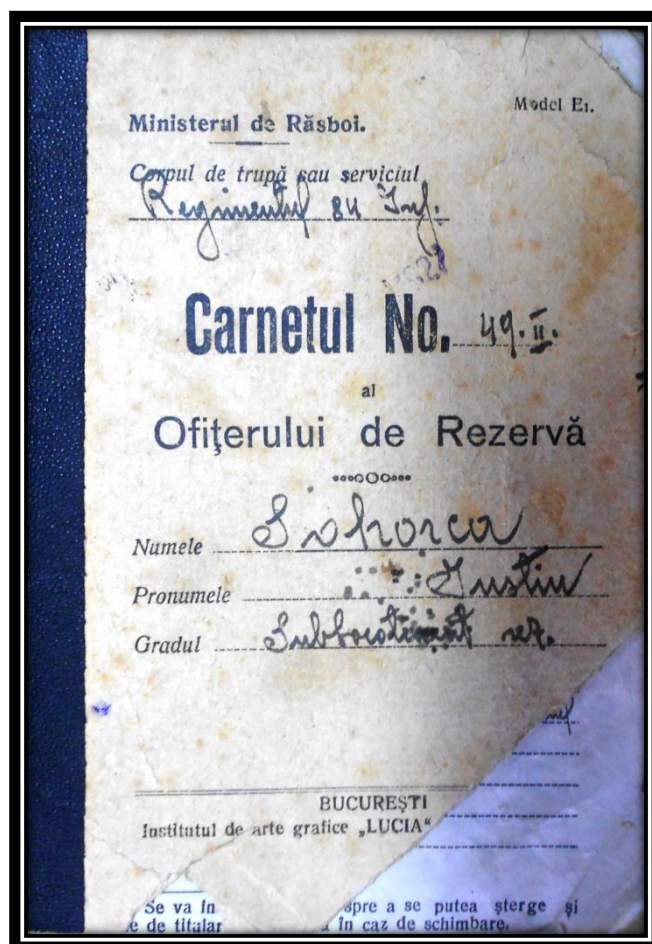
Nimic nou. S-a continuat lucrul la turn cu Zug I. ceilalți au lucrat tot la drum. Tunul sună mai des ca ieri, iar noaptea și mai des.

12. III. Vineri

S-a continuat lucrul cu o parte din oameni la drum cu alta la turn. E iarnă. În loc să se ducă zăpada a mai nins și e frig teribil, cu toate acestea a fost un vehement atac. Tunurile, puștile și mitralierele se întreceau în bubuituri și împărțirea morții.

13. III. Sâmbătă

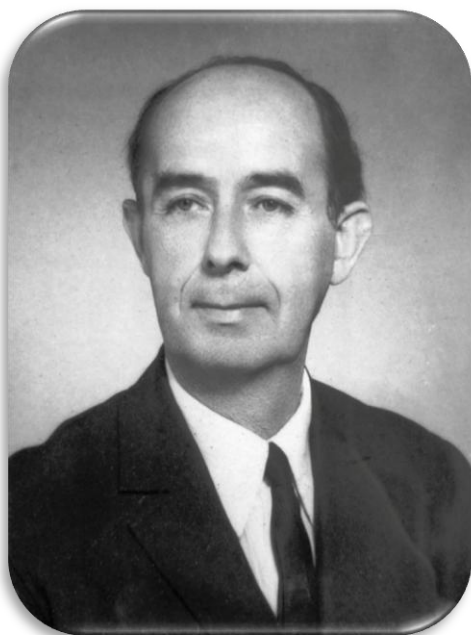
Nimic nou. Frigul a slăbit mult. Tunul sună rar. Să aude că vom merge din comuna aceasta în alta la 5 km. depărtare.

DIN FIGURILE GRANIȚEI NĂSĂUDENE

PROF. NICOLAE DRĂGANU - ales membru al Academiei Române -

OCTAVIAN SCRIDON

Cu adâncă satisfacție și legitimă mândrie împărtășim vestea că Țara Năsăudului are fericirea de a fi reprezentată, printr-unul din străluciții ei fii, în incinta celui mai înalt așezământ de cultură a țării. Academia Română, în sesiunea începută la 15 mai a.c., a ales printre membrii ei activi pe d-l profesor dr. Nicolae Drăganu, prorectorul Universității din Cluj. Fericiți că ni se îmbie acest prilej, vom încerca să schițăm, în câteva linii sumare, viața și activitatea prof. Nicolae Drăganu.

S-a născut la 18 februarie 1884 în comuna Zagra, județul Năsăud, unde a urmat și cursurile primare. Trece apoi la Liceul *George Coșbuc* din Năsăud și, apoi, la Universitatea din Budapesta, unde-și susține, cu remarcabil succes, teza de doctorat.

După terminarea studiilor, este numit profesor la liceul care-l absolvisese, în slujba căruia, însă, nu putea rămâne prea mult, întrucât locuri de înaltă răspundere își aștepta bărbatul competent. Când, după evenimentele ce au urmat, războiul celui mare, Ardealul avea să se facă stăpân pe instituțiile de seamă, organizarea *Universității Dacia Superioară* în spirit românesc, avea să fie încredințată lui Nicolae Drăganu.

Întotdeauna s-a dovedit a fi un organizator și un cărmuitor de o cinste și dreptate care răspundeau în jur fiorii celei mai sincere admirații. Aceste calități au fost remarcate și în cei patru ani de gospodărire exemplară a Clujului românesc, în calitate de primar al municipiului.

Dar, în afară de această activitate desfășurată pe tărâm național și social, domnia-sa se mai poate mândri cu o bogată și serioasă activitate științifică. Toate studiile ieșite din laboratorul minții domniei-sale sunt caracterizate de o precizie și claritate care fac dovada celei mai evidente erudiții a autorului lor. E deajuns să amintim în această privință monumentală lucrare a domniei-sale, de aproape 700 de pagini, intitulată *Românii în veacurile IV-XIV pe baza toponimiei și onomasticii*, prin care a izbutit să dea cel mai categoric răspuns miorlăiturilor revizioniste ale nemângâiaților tirani de peste Tisa.

Fără îndoială, că nu poate fi privită cu indiferență nici atitudinea ce și-a manifestat-o față de studențime. Și n-o putem uita, mai ales noi, căroră ne este dat să-i stăm în preajmă. Suntem adânci convinși că nimeni n-a plecat din cabinetul domniei-sale, fără să poarte cu el o vorbă caldă, un sfat părintesc ori un îndemn călăuzitor. Și ușa le e deschisă tuturor. Fiu de învățător nevoiaș – așa cum au fost toți învățătorii români în timpul dominației austro-ungare de tristă pomenire – învățat de copilărie cu greutate de tot felul, știe cum să simtă, ca nimeni altul, durerea ce i se mărturisește. Iar din șirurile studențimii se desprind încă atâtea neajunsuri care-și așteaptă de multe ori cel puțin un cuvânt de alinare. Ne-a dat atâtea dovezi de atenție și părintească grijă, încât e peste putință ca studențimea clujeană – și, îndeosebi cea scoborătoare din Țara Năsăudului – să nu-și exprime, odată cu nețărmuritul ei devotament și hotărâta convingere că va avea în domnia-sa și de-acum înainte pe sfătuitoarea blândă și binevoitoare în toate greutățile ce se ivesc în fiecare pas.

Se vor tipări, știm, multe pagini elogioase la adresa noului membru al Academiei Române. Nutrim, însă, convingerea că acest cuvânt, ce răsună din Țara Năsăudului, va izbuti să răscolească puțin împărăția amintirilor aceleia care, acum, intră în șirul nemuritorilor. În momentul acestei înalte recunoașteri e bine să afle că freamătă de bucurie, în primul rând plaiurile graniței, în întinsul căroră i-a fost hărăzit să se nască.

Și, acum, domnule profesor, urându-vă viață lungă și fericită, *Fiii lui Marte de pe valea Rodnei*, vă mărturisesc sentimentul celei mai adânci recunoștințe pentru prilejul ce le-ați dat, de a se simți mai mândri azi decât altădată¹.

¹ *Năzuința*, Bistrița, Anul II, 1939, nr. 28 (11 iunie), pp. 2-3.

RĂNILE COMUNISMULUI

**CIOCANUL
CARE TE BATE!
ȘI SECERA
,
CARE TE TAIE!**

Partidului, mulțumire

Glasul tulnicului aduce mereu
În dimineața zilei
Mulțumirea noastră.
Cupola cerului ne leagănă
Și ne oglesc în ape vii
Ascultând neîncetat
Glasul de foc al partidului;
Vis de aur al dacilor,
Țintă atinsă a veacurilor.
Lumini veșnice și lauri
Oamenii țării aduc în zori
Și fiecare tulnic aduce mereu
Partidului, mulțumire.

ILEANA ȘERBAN

Istoria parohiilor Năsăud, Feldru, Sângeorz-Băi, Maieru din Vicariatul Greco-Catolic al Rodnei sub regimul comunist

- IV -

RADU DREPTATE

Preoți apostatați

În timpul campaniei de unificare a Bisericii Române Unite (B.R.U.) cu Biserica Ortodoxă Română (B.O.R.), în cele patru parohii greco-catolice au existat șapte preoți. Dintre aceștia, s-au găsit și doi preoți care au semnat trecerea la B.O.R.¹. cei doi apostatați au fost pr. Iacob Chitul din Năsăud și pr. Virgil Andresse din Sângeorz-Băi.

Preotul Iacob Chitul s-a născut la data de 1 martie 1900 în Năsăud². studiile teologice le-a urmat la Gherla³, apoi a fost hirotonit ca preot de episcopul Iuliu Hossu la data de 15 august 1926⁴. În anul 1948 era văduv, dar cu toate acestea, el a semnat trecerea la B.O.R.⁵.

Preotul Virgil Andresse, născut în Sângeorz-Băi, a terminat studiile teologice la Cluj în anul 1946. În anul 1948 a semnat trecerea la B.O.R., dar după doi ani a trecut în învățământ fără a mai activa ca preot⁶.

Preoți în clandestinitate

În ceea ce privește preoții care au activat în clandestinitate în aceste parohii, pot fi împărțiți în două grupe:

- a) generația preoților persecuției;
- b) generația preoților hirotoniți în clandestinitate.

Din prima generație au făcut parte preoții care, în anul 1948, erau în cele patru parohii sau, mai târziu, după 1948 au venit în aceste parohii. Din cea de-a doua generație au făcut parte preoții care au fost hirotoniți după anul 1948 în clandestinitate.

¹ Simion Pop, *Conspectul datelor personale ale preoților greco-catolici din Vicariatul Rodnei*, în Arhivele Statului Bistrița, fond. 162, act 1420, ff. 8-9.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

Din prima generație au făcut parte: vicarul Simion Pop, preot Traian Buzilă, preot Anton Buga, preot Coruțiu Viorel, preot Iuliu Pop, preot Ioan Roșu, preot Țărmure Vasile, episcopul Ioan Cherteș și preot Lazăr Sângeorzan. Din cea de-a doua grupă au făcut parte: preot Eugen Sârbu, preot Sabău Ioan, preot Florian Virgil, preot Vranău Ioan, preot Partene Augustin și preot Bazga Emil.

După desființarea B.R.U., acești preoți au activat în clandestinitate acordând asistență spirituală credincioșilor greco-catolici.

1) *Vicarul Simion Pop* s-a născut în 24 februarie 1892 în Leșu, județul Bistrița-Năsăud. În anul 1912 a absolvit liceul din Năsăud primind diploma cu nr. 2/1912. După terminarea liceului a urmat Academia de Teologie din Oradea, pe care a absolvit-o în anul 1916. La 18 noiembrie 1917 s-a căsătorit cu Livia Mălai (născută 20.10.1901)¹.

În data de 10 februarie 1918 a primit subdiaconatul și diaconatul, lectoratul primindu-l în 31 octombrie 1915 prin punerea mâinilor episcopului Demetriu Radu de la Oradea. Sacramentul preoției l-a primit în anul 1918, hirotonit fiind de către episcopul Iuliu Hossu. Decretul de hirotonire purta nr. 474 din 12 februarie 1918. În 1928, cu decretul nr. 5.000 din 28 noiembrie, a fost numit paroh, apoi în 12 iulie 1930, prin decretul nr. 4.086 este numit protopop². În anul 1940, cu decretul 6.502 a fost numit paroh I la Năsăud, arhidiacon vicar foraneu-asesor consistorial³. În anul 1943, vicarul Simion Pop avea patru copii: Leonida (născut 25.02.1923), Lucia Anastasia (născută 15.02.1928), Livia Doina (născută 12.03.1930) și Simion Mircea (născut 24.06.1936).

În anul 1948, prin luna octombrie, în ziua de 20, vicarul Simion Pop a primit o adresă de la comisia de unificare a bisericilor din Năsăud, semnată de primpretorul Emil Pop, care-l anunța că întrucât n-a semnat aderarea la „unire” nu mai are voie să facă servicii religioase în biserica din Năsăud (DD 67-68⁴).

Datorită faptului că el a îndemnat populația greco-catolică să nu părăsească credința greco-catolică și datorită faptului că el a spus credincioșilor greco-catolici că nu-și va părăsi credința, chiar dacă-l vor împușca, a fost considerat de către persecutorii comuniști ca un instigator periculos (DD 104⁵).

Fiind considerat astfel, în data de 27 octombrie 1948 a fost ridicat (arestat) de la domiciliul său de către agenții de la siguranța Poporului și dus la Bistrița unde a stat aproape o lună pentru completarea dosarului (DD 68⁶). La Siguranță a fost anchetat punându-i-se în față două alternative, prima: semnarea și eliberarea, a doua: deportarea în Siberia (DD 68⁷). Răspunsul vicarului a fost: „rămân în credința mea cea catolică, chiar cu riscul vieții, iar deportarea nu mă înspăimântă” (DD 69⁸). După această afirmație, a fost chemat la

¹ *Ibidem.*

² *Ibidem.*

³ *Ibidem.*

⁴ DD 67-68 = Autobiografie Simion Pop, vicarul Năsăudului.

⁵ DD 104 = Nota informativă nr. 262/504 – 1948 a Inspectoratului de jandarmi Cluj.

⁶ DD 68 = Autobiografie Simion Pop, vicarul Năsăudului.

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Ibidem.*

Istoria parohiilor Năsăud, Feldru, Sângeorz-Băi, Maieru din Vicariatul Greco-Catolic al Rodnei sub regimul comunist – IV -

interogatoriu de către șeful Siguranței din Bistrița, sângerosul și crudul Gligor. Acesta l-a întrebat, pe un ton dur, dacă mai crede în viața de veci, răspunzând afirmativ a fost bruscat și trimis în celulă (DD 69¹). A doua zi, după această discuție, vicarul Simion Pop a fost trimis la Tribunalul Bistrița pentru judecare, care nu l-a judecat nefiind de competența lor. Ca urmare, el a fost trimis la Tribunalul Militar din Cluj. Ajuns aici, nu mai existau locuri de încarcerare, ca urmare, a fost trimis la Tribunalul Civil Cluj (DD 70²). La Tribunalul Civil a fost în aceeași celulă în care era instalat capitulul mitropolitan din Blaj, respectiv: dr. Victor Macavei - prepozit, preoții Nicolae Pura și Victor Pop - canonici, Dumitru Neda – canonic, dr. Septimiu Todoran – profesor de teologie, preot Iosif Bal – Biserica Bob din Cluj, preot Lazăr Sângeorzan din Rodna, preot Vasile Gherman – protopop Turda, Nicolae Nechita – protopop Lăpuș, preot Iosif Ghiozan, preot Ștefan Teodoreanu și alți zece preoți din arhidieceză (DD 70-71³, DAC 6-8⁴).

La închisoarea din Cluj a fost încarcerat în data de 14.11.1948 având fișa de încarcerare nr. 1172, fișă întocmită de gardianul scriitor Derissi Margareta (DAC 5⁵). La închisoarea din Cluj a fost trimis pe baza mandatului nr. 1655/13.11.1948 fiind acuzat de instigare publică. Mandatul a fost emis de către Parchetul Militar Cluj (DAC 5⁶).

Prima dezbateră a procesului a avut loc pe data de 7 decembrie 1948 (DD 71⁷). Martorul acuzării a fost preotul Iacob Chitul care și-a menținut acuzația, declarând că vicarul Simion Pop l-a îndemnat să nu-și părăsească credința (DD 71⁸). Martorii apărării au fost cantorul bisericii Ioan Sârbu, crâsnicul Sidor Nistor care au declarat, sub jurământ, că la ieșirea din biserică a vicarului nu era nimeni în piață, poporul plecase acasă, iar vicarul nu a stat cu nimeni de vorbă (DD 72⁹) căruia să-i spună că vor veni anglo-americanii. Este adevărat, totuși, faptul că în Duminica din 10.10.1948, în predica de la Sfânta Liturghie, a îndemnat credincioșii greco-catolici să rămână statornici în credința catolică (DD 72¹⁰).

Ceilalți martori ai acuzării nu s-au prezentat decât la a treia dezbateră din 12 ianuarie 1949 (DD 72¹¹). Aceștia au declarat că nu au știut ce semnează, declarația pe care au dat-o le-a fost impusă, iar martorul Moraru a declarat că nu este semnătura lui (DD 73¹²). Auzind procurorul acestea, a dat ordin să fie evacuată sala (DD 73¹³). Președintele Tribunalului Militar, colonelul Barbu, după o scurtă deliberare, a citit sentința de condamnare la trei luni închisoare corecțională cu suspendarea executarea pedepsei și cu ordin scris către

¹ Ibidem.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ DAC 6-8 = Opis al arestațiilor preventivi din închisoarea din Cluj.

⁵ DAC 5 = Fișă de încarcerare nr. 1172 a vicarului Simion Pop.

⁶ Ibidem.

⁷ DD 71 = Autobiografie Simion Pop, vicarul Năsăudului.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem.

penitenciar de punere în libertate a vicarului Simion Pop (DD 73¹). Ordinul de punere în libertate dat de către tribunal a fost neîndeplinit. Vicarul Simion Pop a fost transferat definitiv la închisoarea de la Aiud pe data de 18.01.1949 (DAC 5²). Împreună cu el au mai fost trimiși la Aiud preoții Vasile Gherman, Ștefan Teodorescu și Iosif Ghiozan, precum și 41 de deținuți în lanțuri de la Penitenciarul Oradea. La închisoarea din Aiud a fost supus unui regim sever (DD 74³).

După cinci luni de închisoare la Aiud, pe 12 mai 1949 a fost pus în libertate după ce a fost percheziționat amănunțit (DD 75⁴). Cărțile de rugăciuni, depuse la casieria închisorii, nu i-au mai fost restituite. Odată cu aceste cărți i-a fost luată și verigheta de logodnă. Când s-a eliberat, a mers la directorul închisorii spunându-i că nu va pleca până nu i se restituie verigheta logodnă. În cele din urmă verigheta a fost găsită și restituită (DD 75⁵).

După ce a sosit acasă, i s-a impus domiciliu obligatoriu pentru o perioadă de un an de zile. Domiciliul obligatoriu l-a primit la intervenția preotului George Zagrai (DD 76⁶). Având domiciliu obligatoriu, i s-a impus ca, periodic, să se prezinte la Securitate (DD 79⁷).

După un an și jumătate de la venirea din închisoare, i s-a permis să-și caute de serviciu, dar peste tot i s-a refuzat angajarea (DD 79⁸). Aflat fără serviciu, vicarul Simion Pop a primit prin oficiul poștal Năsăud o citație din care reieșea că circa un an de zile ar fi primit salariu necuvenit (DD 79⁹). În perioada în care ar fi primit salariu necuvenit, corespundea cu timpul în care el se afla la închisoare. În această situație, vicarul Simion Pop a cerut expertiza semnăturii de primire a banilor, expertiză care a confirmat falsitatea semnăturii (DD 80¹⁰). Cu toate că s-a dovedit falsul, Simion Pop a fost obligat să plătească suma respectivă, sechestrând-i-se anumite bunuri (mobilă, îmbrăcăminte,...), făcând eforturi deosebite, împrumutând bani de la câțiva prieteni, a achitat integral suma respectivă (DD 80¹¹). Negăsind de serviciu, a lucrat în gospodăria personală, deși era slăbit după perioada de închisoare. Nu după mult timp, s-a îmbolnăvit de hernie, fiind operat la Cluj de dr. Dancico.

După ce s-a însănătoșit, venind acasă, a găsit de lucru în localitatea Cuzdrioara (județul Cluj). Dar, după două săptămâni, timp în care i-a fost analizată biografia, a fost eliberat din funcție spunându-i-se că nu au nevoie de un popă reacționar care a refuzat să adere la ortodoxie. Din nou era fără serviciu, dar credincioșii greco-catolici nu l-au uitat pe vicarul lor, astfel, era vizitat acasă de către credincioși și preoți. Vizitele acestora le primea pe timpul nopții, la ore târzii, când aceștia își mărturiseau apostazia, făcându-și revenirea la

¹ *Ibidem.*

² DAC 5 = Fișă de încarcerare nr. 1172 a vicarului Simion Pop.

³ DD 74 = Autobiografie Simion Pop, vicarul Năsăudului.

⁴ *Ibidem.*

⁵ *Ibidem.*

⁶ *Ibidem.*

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Ibidem.*

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *Ibidem.*

Istoria parohiilor Năsăud, Feldru, Sângeorz-Băi, Maieru din Vicariatul Greco-Catolic al Rodnei sub regimul comunist – IV -

B.R.U. sub jurământ (DD 81¹) în secret. În luna mai 1951, Simion Pop a plecat la Vatra-Dornei unde a fost numit contabil I la Întreprinderea Balneară Vatra-Dornei. Întrucât în datele biografice nu a omis nimic despre viața lui, conducătorii comuniști din întreprindere au decis să-l disponibilizeze. Dar, un factor de decizie a intervenit spunând „nu ne interesează că este popă, dacă muncește bine îl vom menține în postul de contabil I” (DD 81²). În acest an, familia vicarului s-a mutat la Cluj, el rămânând cu serviciul la Vatra-Dornei încă șase ani până la pensionarea sa la 1 aprilie 1957. După această dată, s-a mutat la Cluj la familia sa.

În noaptea de 31 ianuarie spre 1 februarie 1983 s-a stins din viață, la 91 de ani, după ce primise un an mai devreme titlul de canonic eparhial din partea conducerii Diecezei de Cluj-Gherla, în frunte cu Silvestru Augustin Prunduș (DD 88³). A fost înmormântat în cimitirul din Cluj.

2) *Preotul Traian Buzilă* din parohia Feldru s-a născut la 9 noiembrie 1911 în localitatea Poiana-Ilvei⁴. A fost hirotonit de către episcopul Iuliu Hossu în anul 1935. A fost paroh în Feldru din anul 1942. În anul 1948, în luna august, preotul Traian Buzilă se afla la Poiana-Ilvei unde oficia Sfânta Liturghie (DD 23⁵). După Liturghie, unul din finii lui a venit și preotul Traian Buzilă a ieșit prin spatele casei îmbrăcat în haine țărănești și a fugit la Vatra-Dornei la unul din finii lui (DD 23⁶).

La sfârșitul lunii octombrie 1948, auzind un zvon că cei care nu semnează vor fi lăsați în pace, s-a întors la Feldru (DD 23⁷). După aproape o lună de când venise acasă, într-o noapte au venit șase indivizi care l-au arestat. În timp ce el se afla în mașină, cei de la Siguranță i-au percheziționat casa și i-au scos dușumelele din birou și din dormitor, totodată confiscându-i multe cărți (DD 24⁸). A fost dus la închisoarea din Bistrița unde a stat trei săptămâni. Apoi, a fost dus la Gherla. Aici a ajuns cu o zi mai târziu după ce plecase lotul de preoți pentru Canal. El a scăpat, a fost reținut încă o perioadă de timp (DD 24⁹).

În luna decembrie 1948 a fost eliberat din închisoare, dar pentru scurt timp, căci în ianuarie 1949 a fost din nou arestat. A fost arestat câțva timp (câteva luni), colindând închisorile de la Bistrița, Gherla și Cluj. Pe data de 5 iulie 1958 a decedat la Cluj. Aflat pe catafalc, a beneficiat și aici de asistența a doi securiști care supravegheau pe cei care veneau să aducă un ultim omagiu defunctului (DD 27¹⁰).

3) *Preotul Anton Buga*, din Sângeorz-Băi, s-a născut la 11 aprilie 1905 în Sângeorz-Băi, fiind primul din cei șapte copii ai familiei Buga (DD 34¹¹). A urmat Teologia

¹ *Ibidem.*

² *Ibidem.*

³ *Ibidem.*

⁴ Simion Pop, *Conspectul datelor personale ale preoților greco-catolici din Vicariatul Rodnei*, în Arhivele Statului Bistrița, fond. 162, act 1420, ff. 8-9.

⁵ DD 23 = Moisa Doina despre viața preotului Traian Buzilă din Feldru.

⁶ *Ibidem.*

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Ibidem.*

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ DD 34 = Autobiografia preotului Anton Buga din Sângeorz-Băi.

la Gherla, terminând studiile cu absolutoriu nr. 36/1927¹. A fost hirotonit preot de către episcopul Iuliu Hossu în 15 aprilie 1928². A fost numit paroh în Sângeorz-Băi încă de la hirotonirea sa. În anul 1948, spre sfârșitul anului, într-o noapte au venit în casa preotului Anton Buga trei indivizi care să-l convingă să treacă la Biserica Ortodoxă, dar nu a reușit (DD 30³). Nu după mult timp de la discuția cu cei trei, prin fereastra deschisă i-a fost aruncată o piatră pe care era un bilețel cu un mesaj. Mesajul îl anunța că va fi arestat și să fugă din sat (DD 30-32⁴, DD 33⁵). În noaptea respectivă, preotul Anton Buga a fugit din sat, fiind arestat abia după un an și jumătate la Brașov. A fost dus la Ministerul de Interne și la închisoarea de la Jilava. Aici a fost bătut și torturat (DD 36⁶). A fost eliberat abia după aproape trei ani de închisoare (DD 37⁷). Eliberat din închisoare, a fost mereu urmărit. În permanență a ținut legătura cu episcopul Iuliu Hossu, pe care l-a vizitat la Mănăstirea Căldărușani (DD 43-45⁸, DD 46⁹). A murit în anul 1990 în Sângeorz-Băi unde s-a întors în anul 1962.

4) *Preotul Viorel Cotuțiu* s-a născut în 23 ianuarie 1918 în localitatea Maieru. A absolvit studiile teologice la Blaj în anul 1946. În 4 aprilie 1948 a fost hirotonit preot de către episcopul Iuliu Hossu (DD 93¹⁰). În anul 1948 nu a semnat trecerea la B.O.R., dar a fost dus într-o zi la școală unde a semnat ceva, dar nu știe ce a semnat (DD 58¹¹).

5) *Preotul Ioan Roșu* s-a născut în 13 mai 1923, a urmat teologia la Cluj, pe care le-a terminat în anul 1947. În anul 1948 a fost hirotonit preot de către episcopul Iuliu Hossu și numit paroh în Runcul Salvei (DD 3¹²). A avut cea mai bogată activitate pastorală, atât la Năsăud, cât și în celelalte parohii învecinate.

6) *Preotul Țărmure Vasile* s-a născut în anul 1909 la 15 mai în localitatea Sărățel. A urmat studiile teologice la Cluj pe care le-a absolvit în anul 1946. În anul 1957 se stabilește la Năsăud unde a continuat să activeze ca preot greco-catolic. activitatea acestui preot a fost în permanență urmărită.

7) *Partene Augustin* s-a născut în 2 februarie 1926 în Maieru. Studiile teologice le-a început la Cluj în anul 1947. În clandestinitate și-a continuat studiile fiind hirotonit la 21

¹ Simion Pop, *Conspectul datelor personale ale preoților greco-catolici din Vicariatul Rodnei*, în Arhivele Statului Bistrița, fond. 162, act 1420, ff. 8-9.

² *Ibidem*.

³ DD 30 = Epureanu Emil despre activitatea preotului Anton Buga în localitatea Sângeorz-Băi.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Hăruța Ion despre activitatea preotului Anton Buga în localitatea Sângeorz-Băi.

⁶ DD 36 = Autobiografia preotului Anton Buga din Sângeorz-Băi.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

⁹ DD 46 = Scrisoarea preotului Silvestru Augustin Prunduș adresată familiei preotului Anton Buga.

¹⁰ DD 93 = Autobiografia preotului Viorel Coruțiu.

¹¹ DD 58 = Preotul Viorel Coruțiu despre trecerea la ortodoxie și activitatea liturgică în Maieru în anii 1948-1949.

¹² DD 3 = Declarația soției preotului Ioan Roșu privind viața și activitatea soțului ei.

Istoria parohiilor Năsăud, Feldru, Sângeorz-Băi, Maieru din Vicariatul Greco-Catolic al Rodnei sub regimul comunist – IV -

ianuarie 1979 de către episcopul Ioan Dragomir¹. Activitatea acestui preot s-a desfășurat, atât atât în Maieru, cât și în parohiile învecinate, fiind mereu urmărit.

8) *Vranău Ioan* s-a născut în Maieru. A început studiile teologice la Cluj în anul 1947. A fost hirotonit preot în 1979 la Dej de către episcopul Ioan Dragomir. În clandestinitate a acordat asistență spirituală credincioșilor greco-catolici din această parohie. În perioada persecuției a fost permanent urmărit, iar în anul 1989 a fost chemat la primărie de un „prieten” care nu voia să vină acasă la el, ci numai la primărie voia să se întâlnească cu el. invitația făcută preotului a fost refuzată de acesta. În urma acestui refuz nu a mai fost căutat de acest „prieten”.

9) *Bazga Emil* s-a născut în anul 1922 la 21 septembrie în Maieru. A urmat teologia la Cluj începând cu anul 1947. A continuat studiile în clandestinitate, fiind hirotonit preot de către episcopul Ioan Dragomir, la Dej, în data de 21 ianuarie 1979. Activitatea pastorală a acestui preot a fost scurtă deoarece în anul 1981, pe 6 martie, a decedat, fiind înmormântat la Maieru.

Acestea sunt doar câteva date biografice despre unii preoți care au activat în aceste parohii înfruntând persecuția comunistă timp de 41 de ani. În permanență, acești preoți au ținut legătura cu episcopul Iuliu Hossu sau cei care erau abilitați să-l înlocuiască (DD 21²) în Dieceza de Cluj-Gherla. Au mai existat și alți preoți care au activat în aceste parohii. Datele despre ei sunt foarte sumare datorită faptului că locuiesc în alte regiuni, neputând lua legătura cu ei până în prezent.

Încheiere

Lucrarea de față prin datele culese și prezentate în paginile ei, vine să arate faptul că activitatea B.R.U. nu s-a întrerupt, chiar dacă Biserica, oficial, a fost desființată, ea a continuat să activeze în clandestinitate. Odată cu persecuția B.R.U., pe lângă faptul că preoții din aceste parohii au fost arestați, batjocoriți, familiile lor, la fel, au fost chinuite și urmărite peste tot, deși nu aveau vreo vină.

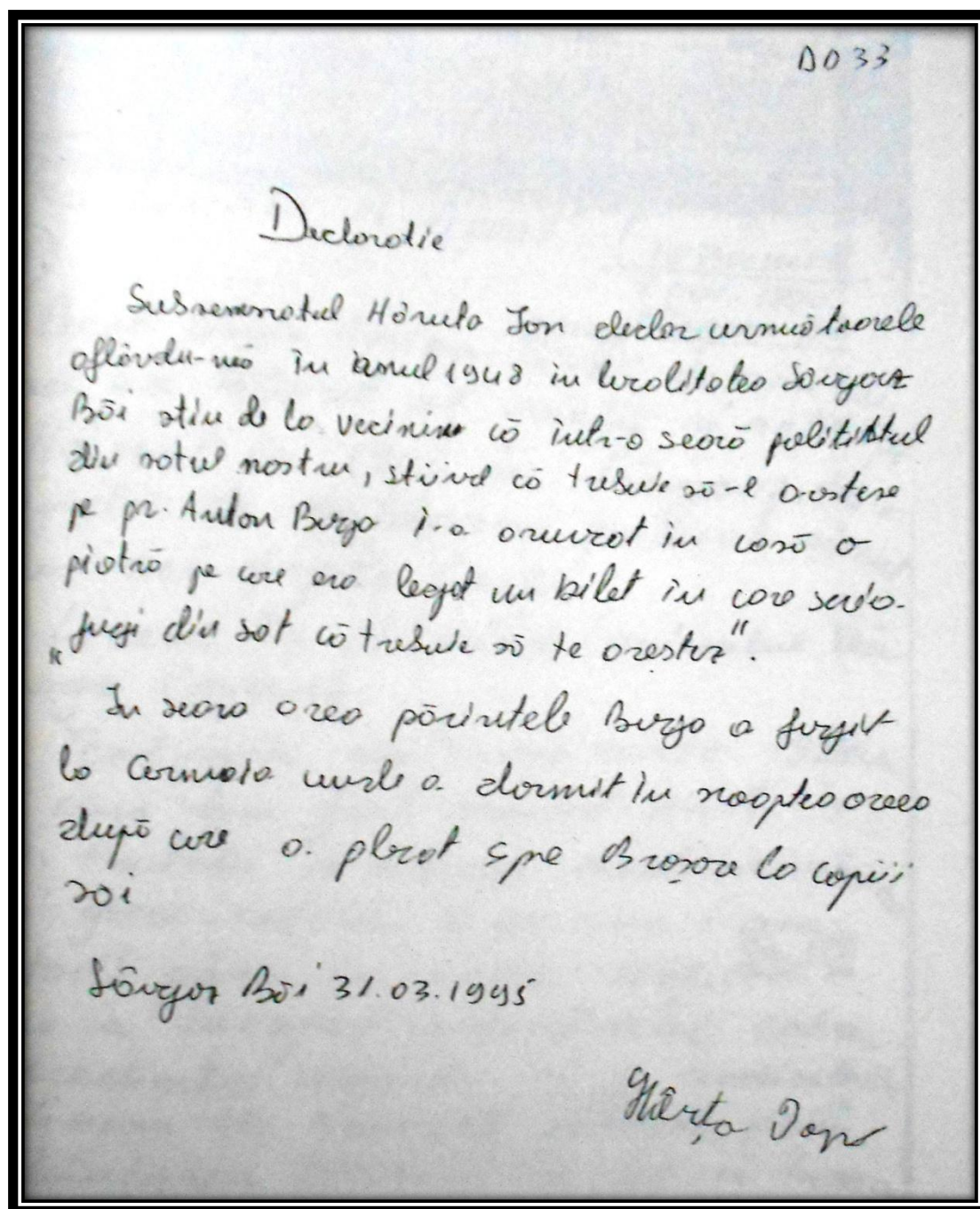
Ca metodologie a persecutorilor, se poate trage o concluzie generală asupra modului cum au fost persecutați ei. În cazul în care preotul nu voia să semneze trecerea, era dus la închisoare sau, mai întâi, la Siguranță supus bătailor și intimidărilor, apoi, următorul pas era intimidarea soțiilor de preoți care erau date afară din serviciu sau chiar arestate în urma unor înscenări. Dacă soții erau persecutați, copiii erau dați afară din școli, iar în vacanță erau obligați să lucreze la munca de jos, chiar și la cariere de piatră.

Pe lângă preoții și familiile lor, mai erau persecutați și credincioșii greco-catolici care activau în clandestinitate în cadrul B.R.U. cei care de-a lungul celor 41 de ani de clandestinitate s-au ocupat de urmărirea și persecutarea preoților și credincioșilor greco-catolici au folosit cele mai josnice metode de intimidare și tortură, începând cu bătaia

¹ Partene Augustin, mărturie despre preotul Bazga Emil.

² DD 21 = Preotul Ioan Pop despre activitatea pastorală desfășurată în localitățile Feldru și Ilva-Mică.

și terminând cu cele mai groaznice chinuri la care i-au supus pe aceștia. Martiriul acestora, suferința lor se alătură miilor de martiri al Bisericii Catolice de la Cristos și până astăzi, fiind semn al sfințeniei Bisericii¹.

¹ Ioan Paul II, *Veritatis Splendor*, Roma, 1993, p. 95.

DEBUT

PE CĂI DE AUR

Spre ere noi, uniți pășim spre soare,
Istorie pentru istorii făurind,
Pe trupul României cu murmur de izvoare
Clădim pe temelia străbunelor izbânzi
Izbînda muncii scaldate în sudoare.

Lumina curge-n sînge pentru fapte
Și timpul curge pentru noi.
În piept purtăm o Românie
Ce bate cu zvicnire de eroi.

Plecăm uniți din azi spre mîine
Spre soare fluturăm sus steagul românesc
Ni-s faptele pentru acest pămînt de pîine,
Pămînt udat cu sînge vitejesc.

Chip de lumină-ți dăltuim, o țară!
Istorie pentru istorii făurim.
Spre comunism să curgă-acum izvoară,
Spre comunism — al lumii-adevărat destin.

NICOLAE I. BĂCIUȚ

Cuprins

EVENTIMENT — LANSARE CĂRȚII „SOLOMON HALIȚĂ — OM AL EPOCII SALE”

IACOB NAROȘ , <i>Două evenimente culturale de marcă la Sângeorz-Băi</i>	6
DR. MIRELA POPA-ANDREI , <i>Prefață</i>	7
ICU CRĂCIUN , <i>Un om pentru eternitate: Solomon Haliță</i>	11

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

IULIU MOISIL , <i>Românii ardeleni din Vechiul Regat și activitatea lor până la războiul întregirii neamului — VIII</i>	15
DORIN DOLOGA , <i>Conscripția de dare a satului Sângeorz-Băi din anul 1750 — V</i>	25
I. S. SELA , <i>Corespondență din Năsăud</i>	28
IOSIF E. NAGHIU , <i>Sângeorzul</i>	31
ALEXANDRU DĂRĂBAN , <i>Sângeorzanul Silviu Sohorca la conducerea Societății literaro-bisericești „Alexi-Șincai”</i>	34
ARTEMIU PUBLIU ALEXI , <i>Mulțumită publică</i>	39

RESTITUIRI

IUSTIN SOHORCA , <i>Jurnal de front (1914-1915) — III</i>	42
OCTAVIAN SCRIDON , <i>Din figurile graniței năsăudene</i>	47

RĂNILE COMUNISMULUI

RADU DREPTATE , <i>Istoria parohiilor Năsăud, Feldru, Sângeorz-Băi, Maieru din Vicariatul Greco-Catolic al Rodnei sub regimul comunist</i>	51
---	----

CUPRINS	60
----------------------	----

**Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CASA DE CULTURĂ SÂNGEORZ-BĂI**

LOCUL FOTOGRAFIEI

semnă ura posesorului

Acest permis de vânătoare nu dă dreptul posesorului să vâneze decât pe proprietățile sale sau pe acelea unde are cu arendă dreptul de vânătoare, după ce va fi plătit taxele legale pentru armele și câinii de vânătoare ce posedă și dacă va avea și permisul de a purta armă, prevăzut de legea portului armelor.

Tip. F. Găbl. Fii. — c. 12919.

MINISTERUL AGRICULTURII ȘI DOMENIILOR

DIRECȚIUNEA VÂNĂTOAREI

Permis de vânătoare No. 4976

Liberat D *Leonte Vasile*
de profesieune *agricultor*
domiciliat în comuna *Sângeorz-Băi*
strada _____ No. _____

judetul *Năsăud* în baza recipiselor
de consemnare No. *4613* de lei *500* a

percepției

Valabil pentru anul financiar 1 Ianuarie
1926 — 1 Ianuarie 1927.

Prezentul permis s'a liberat de _____
Prefetura plasei Sângeorz-Băi

Reședința Kodna

Prefect

Ad-tor de plasă

ISSN 2285-8229
ISSN-L 2285-8229